

Brüssel, 29. jaanuar 2025
(OR. en)

5721/25

COMPET 46
MI 52
IND 25

SAATEMÄRKUSED

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor
Kättesaamise kuupäev:	29. jaanuar 2025
Saaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Komisjoni dok nr:	COM(2025) 26 final
Teema:	KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE 2025. aasta ühtse turu ja konkurentsivõime aruanne

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument COM(2025) 26 final.

Lisatud: COM(2025) 26 final

Brüssel, 29.1.2025
COM(2025) 26 final

**KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA
MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE**

2025. aasta ühtse turu ja konkurentsivõime aruanne

{SWD(2025) 11 final} - {SWD(2025) 12 final}

Sissejuhatus

Euroopa jõukus eeldab Euroopa Liidu suutlikkust praegustest geopoliitilistest probleemidest hoolimata maailmamajanduses konkureerida ja jõudsalt areneda. Selleks tuleb saavutada selgus oma tugevustes ja nõrkustes, et toetada tulevikku suunatud strateegiat, millega kõrvaldada puudused, arendada edasi tugevusi ja avada uusi võimalusi.

ELi pikaajalise konkurentsivõime keskmeks on ligi 450 miljoni inimese, 23 miljoni ettevõtte ja 17 triljoni euro suuruse SKPga ühtne turg. Seeläbi liigitub EL üheks maailma kolmest suurimast majandusest ja moodustab umbes kuuendiku maailmamajandusest. Samas takistavad täie potentsiaali saavutamist nii ühtsel turul visalt püsivad tõkked kui ka halduskoormus. Ühtse turu integratsioon on aeglustunud ja tõkkeid pole õnnestunud kõrvalda, eeskätt teenuste puhul. Ettevõtted, eriti VKEd, kurdavad halduskoormuse ja riigi eeskirjade järgimise keerukuse üle. Need teevad äritegevuse keerukamaks ja halvendavad ettevõtete kasvuvõimalusi.

ELi majanduse konkurentsivõime on mitmest suunast järjest enam surve all. Majandust rõhuvad struktuurselt kõrged energia- ja elektri hinnad. Viimased on praegu 2–3 korda kõrgemad kui USAs¹. Euroopa ettevõtetel on investeerimistekonnal raskusi teadusuuringute tulemuste turule toomisega, sest takistava tegurina on avaliku ja erasektori investeeringud ebapiisavad ka kõige paljutöötavamate tehnoloogiate puhul ja kõige paljutöötavamates sektorites. Selle tulemusena on digi- ja muu kõrgtehnoloogia arendamine ja kasutuselevõtt konkureerivatest majandustest maha jäänud. Ka pole saadaval piisavalt oskustööjõudu. Üha ebastabiilsema geopoliitilise olukorra tõttu on vaja tähelepanelikult jälgida strateegilisi sõltuvusi.

Tootlikkus on Euroopas jätkuvalt USAst maha jäänud, kuid järelejõudmispotentsiaal on suur. ELi tööviljakus, mida mõõdetakse ostujõuga korrigeeritud SKPs töötatud tunni kohta, oli 2023. aastal 77,8 % USA tasemest (vt joonis 1). Positiivse poole pealt edestab see Ühendkuningriigi ja Jaapani viimaste aastate tööviljakust nii tasemelt kui ka dünaamikas. ELis sisaldab see keskmine mõningaid erinevusi, kusjuures hiljem ühinenud liikmesriigid on USA tasemele järele jõudmas.

Euroopa atraktiivsus ärikohana on languses. Alates 2008. aastast on kolmandik nn ükssarvikutest otsustanud kolida välismaale². Vaid neli 50 suurimast tehnoloogiaettevõttest asub ELis ning ELi kõige väärtuslikumate ettevõtete seas ei ole ühtegi viimase 50 aasta jooksul³ nullist ülesehitatud⁴ ettevõtet. See on selge märk turudünaamika puudumisest, ebapiisavast innovatsioonikliimast ning suurtest tõketest turule sisenemisel ja laienemisel. Selle tulemusena on vähenenud usaldus ELi kui ärikeskkonna vastu. Vähenenud on välismaised otseinvesteeringud ja märkimisväärne osa kodumajapidamiste säästudest investeeritakse mujale. Samal ajal on ELil tänu oma tugevustele õigete raamtingimuste loomise korral suur potentsiaal suurendada investeeringuid ELi konkurentsivõime jaoks olulistesse sektoritesse ja tehnoloogiatesse.

¹ Eurostat; USA energiateabe amet (EIA). Vt punkt 3.3.

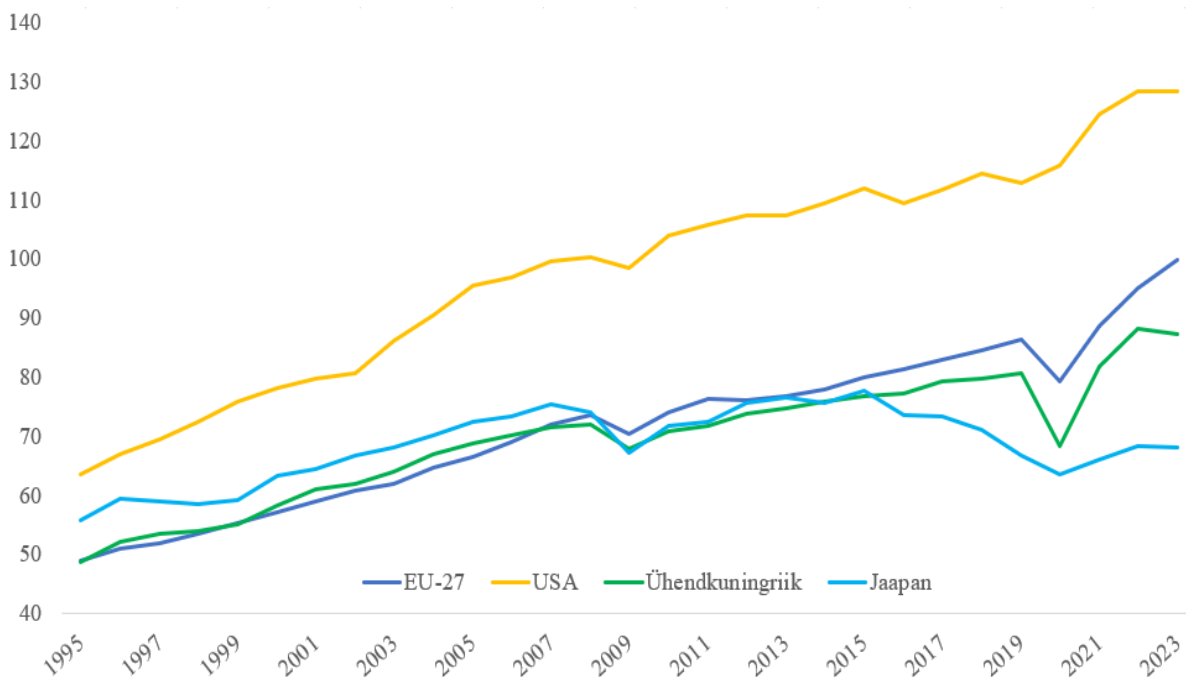
² Endine peaminister Draghi, „[The future of European competitiveness – A competitiveness strategy for Europe](#)“ (Euroopa konkurentsivõime tulevik – Euroopa konkurentsivõime strateegia), A osa, lk 2.

³ Endine peaminister Draghi, „[The future of European competitiveness – A competitiveness strategy for Europe](#)“ (Euroopa konkurentsivõime tulevik – Euroopa konkurentsivõime strateegia), A osa, lk 10.

⁴ St mitte väljakujunenud ettevõtete ühinemiste, omandamiste või jagunemiste tulemusel.

Iga-aastase ühtse turu ja konkurentsivõime aruande näol on tegemist analüütilise raamistikuga konkurentsivõime kompassi jaoks, mis esitatakse uue komisjoni esimese olulise algatusena samal ajal. Aruande eesmärk on pakkuda analüüsiraamistikku, mis toetaks puhta tööstuse kokkulepet ja ühtse turu strateegiat. See tugineb endise peaministri Letta aruandele ühtse turu kohta⁵, endise peaministri Draghi aruandele konkurentsivõime kohta⁶ ja endise presidendi Niinistö valmisolekuaruandele⁷. Sellega vastatakse ettevõtjate üleskutsetele seada konkurentsivõime ELi tegevuskavas kesksele kohale⁸.

Joonis 1. Töövõime areng ELis ja muudes arenenud majandusega riikides

Allikas: AMECO andmebaas. SKP elaniku kohta ostujõu pariteetides (töötatud tunni kohta). 2023. aasta väärtused indekseeritud ELi tasemel 100.

22 põhilise tulemusnäitaja⁹ abil analüüsitakse aruandes ELi pikaajalise konkurentsivõime ja tootlikkuse peamisi tegureid, samuti ühtse turu olukorda. Kooskõlas Euroopa Ülemkogu palvega,¹⁰ mis lähtus 2023. aasta teatisest ELi pikaajalise konkurentsivõime kohta,¹¹ pakub see lähtepunkti aruteludele liikmesriikidega ja Euroopa Parlamendis, sest võimaldab iga-aastase eduaruande raames¹² saada pildi ühtse turu ja ELi konkurentsivõime seisust. Seda toetavad kaks komisjoni talituste töödokumenti, milles esitatakse põhiliste tulemusnäitajatega seotud lisaandmed ja analüüs, valitud ülemaailmsete osalejate vastupanuvõimemeetmete ülevaade ja tööstusökosüsteemide seirevahend. Neid

⁵ Endine peaminister Letta, „[Much more than a Market](#)“ (palju enam kui turg).

⁶ Endine peaminister Draghi, „[The future of European competitiveness – A competitiveness strategy for Europe](#)“ (Euroopa konkurentsivõime tulevik – Euroopa konkurentsivõime strateegia).

⁷ Endine president Niinistö, „[Enhancing the European Union's Resilience for Future Uncertainties](#)“ (suurendame Euroopa Liidu vastupidavust toimetulekuks tulevaste ebakindlate olukordadega).

⁸ Äriühendustest tuli näiteks järgmine üleskuts: [Antwerpeni deklaratsioon Euroopa tööstuskokkuleppe kohta](#).

⁹ Käesoleva aasta aruanne kaldub kõrvale 2024. aasta ühtse turu ja konkurentsivõime aruande 17+2 põhilisest tulemusnäitajast, sest lisatud on paar täiendavat näitajat, et analüüsi üliolulistest valdkondades süvendada.

¹⁰ [Euroopa Ülemkogu 2022. aasta detsembri järeldustes](#) paluti, et komisjon esitaks konkurentsivõime ja tootlikkuse suurendamiseks ELi tasandi strateegia.

¹¹ [Teatis „ELi pikaajaline konkurentsivõime: pilk 2030. aasta järgsesse aega“ \(COM\(2023\) 168\)](#).

¹² [Teatis „30 aastat ühtset turgu“ \(COM\(2023\)162\)](#).

elemente täiendab ühtse turu ja konkurentsivõime tulemustabel, mis sisaldab veel 150 näitajat¹³.

Aruandes tuuakse välja tugevused, mida edasi arendada, ja puudused, mis tuleb kõrvaldada. Kõigepealt hinnatakse ühtse turu toimimist ning seejärel antakse konkurentsivõime kompassi kolmel teljel ülevaade ELi konkurentsivõimest. Vaadeldakse ELi edusamme innovatsioonilõhe kaotamisel. Järgmisena antakse aruandes ülevaade tööstuse ja investeeringute süsinikuheite vähendamist edendavate tegurite seisust. Lõpetuseks vaadeldakse aruandes edusamme majandusjulgeoleku tugevdamisel ja sõltuvuste vähendamisel.

¹³ Euroopa Komisjon, ühtse turu tulemustabel.

1. JAGU – Toimiv ühtne turg

Põhiline	Mida see mõõdab?	Sihtväärtus	Viimane ELi väärtus
Põhiline tulemusnäitaja nr 1: tööviljakus	SKP töötatud tunni kohta ostujõu pariteetides		77,8 % USA tasemest (2023) 74,2 % USA tasemest (2022)
Põhiline tulemusnäitaja nr 2: integratsioon ühtsel turul	ELi liikmesriikide vahelise kaubanduse osakaal ELi SKPs		Kaubad 23,8 % (2023) Kaubad 26,0 % (2022) Teenused 7,6 % (2023) Teenused 7,8 % (2022)
Põhiline tulemusnäitaja nr 3: vastavuspuudujääk	Selliste ELi ühtse turu direktiivide osakaal liikmesriikide ülevõetud direktiivide seas, mille suhtes komisjon on algatanud ebaõige ülevõtmise tõttu rikkumismenetluse	<0,5 %	0,9 % (2024) 1,1 % (2023)
Põhiline tulemusnäitaja nr 4: õigusnormide täitmise lihtsus	Õigusnormide täitmise lihtsus, tuginedes uuringuandmetele, mis saadi ettevõtete vastustest küsimusele „Kas ettevõtetal on teie riigi eeskirju ja haldusnõudeid (nt seoses lubade, aruandluse, õigusaktidega) kerge täita? (1 = äärmiselt keeruline; 7 = äärmiselt lihtne)“ Maailma Majandusfoorumi ülemaailmse konkurentsivõime indeksi uuringus.		3,87 (2023) 3,80 (2022)

Selgitus	Paranenud	Stabiilne	Halvenenud
----------	-----------	-----------	------------

Hästi toimiv ühtne turg on tootlikkuse kasvu põhivõimendi, sest see tagab suure nõudluse ja mitmekesised tarneallikad. See annab ettevõtetele ruumi uuendada ja kasvada. Üks selle põhivarasid on õigusriigil põhinev stabiilne keskkond. Austus õigusriigi põhimõtte vastu on ühtse turu toimimise jaoks keske tähtsusega, sest see võimaldab stabiilset tegevuskeskkonda, mis annab ELile ja selle liikmesriikidele ülemaailmse konkurentsieelise. Õigusriigi põhimõtte tagab ettevõtluskeskkonna, kus õigusakte kohaldatakse tulemuslikult ja ühetaoliselt, ettevõtted saavad teises liikmesriigis tegutseda kohalike ettevõtetega võrdsel alustel ning eelarvevahendeid kasutatakse läbipaistvalt ja objektiivselt.

Ühtse turu integratsiooni edusammudest annab tunnistust ELi-sisese kaubanduse kasvutrend viimastel aastakümnetel. Piiriülene kaubavahetus ELis suurenes pisut rohkem kui 20 %-lt ELi SKPst 2018. aastal nüüdseks 23,8 %-le (põhiline tulemusnäitaja nr 2). Teenuste integreerimise seis on kirjum – see edeneb palju aeglasemalt ja palju madalamalt tasemelt – samal perioodil kavas see ligikaudu 7 %-lt SKPst 7,8 %-le SKPst. 2023. aastal toimus kaupade osas suur ja teenuste osas väike langus,¹⁴ kuid mõlemad ületavad endiselt märkimisväärselt pandeemiaeelset taset. Oluline osa kaubavahetuse väärtuse hiljutisest langusest on tingitud energiahindade langusest, mis alandab kaubeldavate kaupade hindu, ent vähenesid ka tegelikud mahud. Nende suundumuste kohta võib olla veel liiga vara kindlaid järeldusi teha, kuid tulevastest andmetest saab uusi tõendeid.

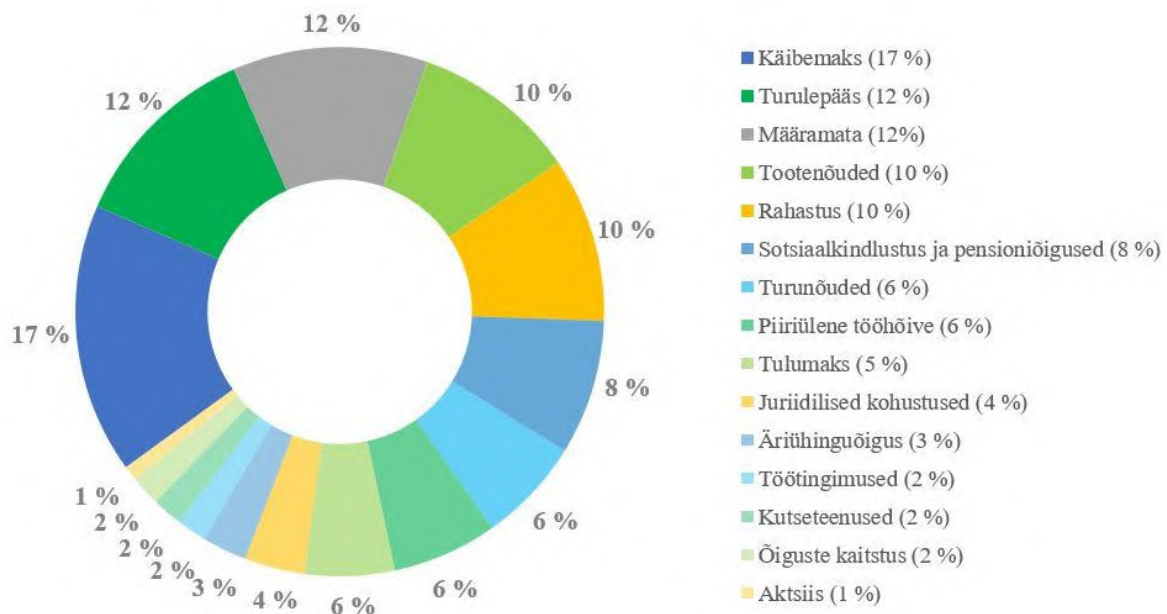
¹⁴ Lisaks hinnamõju ilmsusele on veel mitu põhjust, mis võisid ELi-sisest kaubandust takistada, sealhulgas ülemaailmsete väärtusahelate kasvav tähtsus, geopoliitilised pinged, struktuurimuutused ELi majanduses, nagu tootmise vähenemine ja teenuste kasv, Ühendkuningriigi otsus EList lahkuda ning püsivad kaubandus- ja investeerimistõkked, nagu mittetariifsed tõkked ja regulatiivsed erinevused.

1.1 Tõkked ühtsel turul

Aastate jooksul on EL kõrvaldanud ühtsel turul palju kaubandustõkkeid, kuid samal ajal tuleb asemele järjest uusi tõkkeid ja killustatuse allikaid. Ühtse turu tõkete seirevahendist¹⁵ ning Euroopa töösturite ümarlaua¹⁶, Euroopa Kaubandus- ja Tööstuskodade Liidu¹⁷ ja teiste sidusrühmade analüüsides tuleb välja, et tõkkeid kipub juurde tulema. Eri vaatenurkadest lähtuv seire on vajalik, et teha kindlaks nende tõkete vähendamiseks sobivad poliitikameetmed.

Teenuste osas on ühtne turg mitmesuguste regulatiivsete ja haldustõkete tõttu endiselt killustunud. Regulatiivsetest tõketest on olulisimad reguleeritud kutsealadele juurdepääsu õiguslikud nõuded ja teenuseid osutada võivatele ettevõtetele esitatavad õiguslikud nõuded, samuti lahknevad tööhõive- ja maksualased õigusaktid. Haldustõkete seas võib nimetada keerukaid töötajate lähetamise deklareerimise ja sotsiaalkindlustuskatte tõendamise nõudeid. Teenuste puhul, mis sõltuvad lähedusest klientidele, on endiselt tõkkeks äriühinguõiguse keerukus ja eri liikmesriikides uue ettevõtte asutamise või tütarettevõtja registreerimise suhtes kohaldatavate normide lahknevused.

Joonis 2. Tõkked, millest on teada antud, kategooriate kaupa ja 15 enim levinuks jaotatuna

Allikas: ühtse turu tõkete seirevahendi tulemustabel, milles on kasutatud portaali „Your Europe“, VKEde tagasiside uuringu, SOLVITi ja portaali „Your Europe - Nõuanne“ andmeid 2022. aastast kuni 2024. aasta oktoobrini.

Nagu ühtse turu tõkete seirevahendi andmed ilmestavad, esineb ELi-sisesel kaupade piiriülesel liikumisel sageli mitmesuguseid tõkkeid. Näiteks sunnivad riiklikud pakendamise- ja märgistamisnõuded tootjaid kohandama oma tooteid konkreetsetele liikmesriikidele, selle asemel et teenindada kogu ühtset turgu. Kaupade turulepääs on surve all ka turule sisenemise õiguslike ja haldustõkete tõttu, sealhulgas seoses litsentside ja lubade saamisega. Sidusrühmad annavad korrapäraselt teada mittereulatiivsetest tõketest, näiteks territoriaalsetest

¹⁵ Ühtse turu tõkete seirevahend on [ühtse digivärava määrase](#) raames loodud tööriist kodanikelt ja ettevõtjatelt ühtse turu takistuste kohta andmete kogumiseks: [ühtse turu tõkete seirevahend](#).

¹⁶ [Ühtne turg – takistuste loetelu – 13. veebruar 2024](#).

¹⁷ Eurochambresi ühtse turu uuring: [„Overcoming obstacles, developing solutions“](#) (takistuste ületamine, lahenduste väljatöötamine).

tarnepiirangutest¹⁸ (vt allpool punkt 1.4 kaupade vaba liikumise kohta). Üks kaubavahetuse takistus on kaupade piiratud turulepääs laiendatud tootjavastutuse süsteemide nõuete tõttu. Ühtset turgu on veelgi killustanud liikmesriikide kehtestatud turunõuded ühtlustamata kaupade vastastikuse tunnustamise ning teiste materjalide ekspordi, transpordi ja kasutamise suhtes. Joonisel 2 on esitatud ülevaade 15 peamisest tõkkest, millest on ühtse turu tõkete seirevahendis märku antud.

1.2 Rakendamine ja täitmise tagamine ühtsel turul

ELi liikmesriigid ja komisjon vastutavad ühiselt ELi õiguse täitmise tagamise eest, sealhulgas selle eest, et ühtse turu norme järgitaks ja inimeste õiguste kaitse oleks tagatud. Komisjoni töö nõuetele vastavuse tagamisel ühendab kolme põhiaspekti: tõkete ennetamise tugevdamine, koostöö liikmesriikidega ja parandusmeetmed täitmise tagamiseks.

Täitmise tagamise ennetavas aspektis teeb komisjon liikmesriikidega tihedat koostööd, et tagada olemasolevate teavitamismehhanismide tulemuslik rakendamine ja läbipaistvus. Liikmesriikide palvel on komisjon loonud ühtse teavituspunkti – veebiplatvormi, kust leiab ülevaate ühtse turu jaoks olulistest valdkondlikest õigusaktidest tulenevatest eri teavitamismenetlustest ja kust on lihtne nendele menetlustele juurde pääseda. Komisjon arendab seda platvormi edasi.

Ühtse turu normide täitmise tagamise rakkerühm (SMET) edendab komisjoni ja liikmesriikide ühist vastutustunnet nii ELi normide nõuetekohasel rakendamisel kui ka koostöös, mille eesmärk on kõrvaldada ühtselt turult konkreetsed tõkked. SMETi aruandes¹⁹ on esitatud põhjalik ülevaade. Viimase paari aasta saavutuste hulka kuulub näiteks see, et tuule- ja päikeseenergia lubamiselt kõrvaldati enam kui 90 haldustõket ning toetati viit head loa andmise tava, mille kasutuselevõtt aitab suurendada investeringuid taastuvenergiasse. SMETi raames tehtud koostöö viies valdkonnas (maksud, sotsiaalmaksud, pensionid, tervishoiumaksud ja telekommunikatsioon) aitas vähendada ka IBANi-põhist diskrimineerimist. Pooleli on uute SMETi projektide kindlakstegemine muudes valdkondades, nagu digiteenused, pakendamise- ja märgistamisnõuded ning vastastikune tunnustamine²⁰.

Mis puudutab ühtsel turul nõuete täitmise tagamise paranduslikku aspekti, siis on näha pidevat edasiminekut. Ühtse turu tulemustabeli²¹ kohaselt on veelgi vähenenud komisjoni poolt ELi õigusaktide nõuetekohaselt rakendamata jätmise pärast ELi liikmesriikide vastu algatatud ühtse turu rikkumismenetluste arv (viimasel aastal –6 %)²². Rikkumiste arv on liikmesriigiti väga erinev ning kõige rohkem on ühtse turuga seotud rikkumismenetlusi keskkonna (35 %), transpordi (17 %) ja energeetika (12 %) vallas. Komisjon jätkab ka ELi konkurentsioiguse täitmise tagamist ettevõtete sellise konkurentsivastase käitumise suhtes, mis takistab ühtse turu nõuetekohast toimimist. Euroopa Kohtu sõnul võivad üksikisikud juhul, kui liikmesriik rikub tõsiselt ELi õigust, nõuda rahalist hüvitist.

Vastavuspuudujääk on varasemalt kõrgelt tasemelt aegamisi alla tulemas, kuid ei vasta

¹⁸ Territoriaalsed tarnepiirangud on tarneahelas eraõiguslike tarnijate kehtestatud tõkked, mis võivad mõjutada jaemüüjaid või hulgimüüjaid. Need võivad takistada või piirata jaemüüjate või hulgimüüjate suutlikkust hankida kaupu muudest ELi riikidest kui see, kus nad asuvad, ja/või takistada neil kaupu turustada (st edasi müüa) teistesse ELi riikidesse kui see, kus nad asuvad

¹⁹ [Euroopa Komisjon, SMETi aruanne.](#)

²⁰ [SMETi aruanne.](#)

²¹ [Ühtse turu tulemustabel.](#)

²² [Ühtse turu tulemustabel.](#) Pooleliolevate rikkumismenetluste arvu on õnnestunud vähendada hoolimata asjaolust, et võrreldes eelmise aruandeperioodiga algatati uusi juhtumeid 25 % rohkem (nüüd 172 juhtumit, enne 138).

siiski endiselt ELi sihtväärtusele²³. Seda mõõdetakse selliste ELi ühtse turu direktiivide osakaaluna liikmesriikide ülevõetud direktiivide seas, mille ebaõige ülevõtmise pärast on komisjon on algatanud rikkumismenetluse (põhiline tulemusnäitaja nr 3). Vastavuspuudujääk suurenes 2018. aasta 0,8 % tasemelt märkimisväärselt ja jõudis 2020. aastal 1,4 % juures haripunkti, ent on nüüd hakanud aeglaselt vähenema. 2023. aastal oli see 0,9 %. See ületab siiski oluliselt ELi eesmärki, milleks on 0,5 %.

Siseturu hädaolukorra ja vastupidavuse määrusega²⁴ tugevdatakse kriisiks valmisolekut ja sellele reageerimist, valmistudes tarneahelate häireteks ja parandades liikmesriikide vahelist koordineerimist. Komisjon rakendab kodanike, ettevõtjate ja valitsuste huvides ühtse turu sujuva toimimise kaitseks erandolukorra plaane, sealhulgas kriisisimulatsioone ja tõhustatud kommunikatsioonivahendeid.

1.3 Teenuste piiriülene osutamine ühtsel turul

Teenindussektori arvel on ligikaudu 70 % ELi SKPst ja tööhõivest,²⁵ kuid teenuste ühtne turg toimib jätkuvalt allpool oma potentsiaali. Piiriülene teenuskaubandus moodustab vähem kui kolmandiku kaupadega toimuvast kaubandusest²⁶ ja erinevalt kaubavahetusest ei ületa see oma mahult teenuskaubandust kolmandate riikidega. Tööjõu tootlikkuse kasv on teenuste valdkonnas samuti endiselt väike²⁷ ja mõjutab negatiivselt nii teenindussektori kui ka ELi töötleva tööstuse konkurentsivõimet, kuna teenused annavad peaaegu 40 % tootmise lisandväärtusest²⁸.

Teenuste direktiivi raames, mille eesmärk on kõrvaldada tõkked investeeringute tegemiselt ja piiriüleselt teenuskaubanduselt, on liikmesriikidel märkimisväärne vabadus kehtestada oma normid. Riiklikke norme on seetõttu väga erinevaid. Kuigi konkreetsed riiklikud nõuded võivad olla õigustatud ja proportsionaalsed, et täita õigustatud avaliku huvi eesmärgi, seavad need tõkkeid spetsialistidele ja ettevõtetele, kes soovivad pakkuda teenuseid teistes ELi liikmesriikides. Komisjoni hinnangul jäi regulatiivseid tõkkeid pärast teenuste direktiivi ülevõtmist esialgu küll vähemaks, kuid sellegipoolest on ligikaudu 60 % neist sama liiki kui 20 aastat tagasi²⁹ ja vastastikkust tunnustamist on vähevoitu.

Teenindussektorid, nagu ehitus ja jaemüük, on majanduslikult olulised, kuid ei ole saavutanud oma potentsiaali³⁰. Uute eluasemete pakkumist ja Euroopa hoonefondi renoveerimist aeglustab keerukas õigus- ja halduskeskkond, kus esineb suuri lahknevusi mitte ainult liikmesriikide vahel, vaid ka liikmesriikide sees. See piirab ehitusteenuste piiriülest osutamist. Muud näited hõlmavad jaemüügiettevõtete asutamise ja igapäevaste

²³ Euroopa Komisjon – [ühtse turu tulemustabel](#).

²⁴ [Siseturu hädaolukorra ja vastupidavuse määrus](#).

²⁵ [Ühtse turu tulemustabel „Juurdepääs teenustele ja teenuseturgudele“](#).

²⁶ See on peamiselt tingitud eespool punktis 1.1 nimetatud tõketest, nagu regulatsioonid kutsealade ja teenuseid osutada võivate ettevõtete kohta, lahknevad tööhõive- ja maksuseadused, keerukad deklareerimisnõuded töötajate lähetamisel ja sotsiaalkindlustuskatte tõendamisel.

²⁷ [EKP, Eurostat](#), ELi tööjõu tootlikkuse kasv on teenuste valdkonnas väiksem kui tootmises (0,96 % vs. 1,55 % aastatel 2010–2019). ELi tööjõu teenuste valdkonna tootlikkuse kasv tunnis jääb samuti USAst maha (3,8 % vs. 12,4 % aastatel 2019–2024).

²⁸ Euroopa konkurentsivõime ja jätkusuutliku tööstuspoliitika konsortsium, „Study on the relation between industry and services in terms of productivity and value creation“ (uuring tööstuse ja teenuste seoste kohta tootlikkuse ja väärtuse loomise seisukohast).

²⁹ [30 aastat ühtset turgu – kokkuvõte ja tulevikuväljavaated; Euroopa Tööandjate Keskliit „Examples of single market barriers for businesses – 2023“](#) (näited ettevõtjatel esinevatest ühtse turu tõketest (2023)).

³⁰ Näiteks on ehituse arvel 11 % ELi SKPst, kuid ainult 1 % ELi-sisese teenuskaubandusest. Ehitussektor on tööviljakus umbes 35 eurot tunnis, mis on 30 % vähem kui tootmissektoris.

jaemüügitheingute piiranguid, millega märkimisväärselt takistatakse jaemüügisektori paremat toimimist ning avaldatakse tarbijatele ülekanduvat mõju kogu tarneahela ulatuses.

Liikmesriigid piiravad ELis³¹ juurdepääsu enam kui 5 700 reguleeritud kutsealale, mille töötab ligikaudu 22 % tööjõust³². Reguleeritud kutsealade töötajate osakaal on liikmesriigiti väga erinev ja ulatub 14 %-st Taanis 33 %-ni Saksamaal³³. Kutsealade reguleerimisega saab kaitsta üldhuvi eesmärke, kuid selle varjukül on, et kohalikel inimestel ja teistel ELi kodanikel takistatakse nendel kutsealadel tegutsemist, välja arvatud juhul, kui nad vastavad siseriikliku õiguse nõuetele. Kui vaadata kutsealasid, mille jaoks ettevõtted tavaliselt kasutavad väliseid teenuseosutajaid, nagu raamatupidajad, arhitektid, ehitusinsenerid ja juristid, on piirangute rangus väga erinev, kusjuures mõned liikmesriigid ei kehtesta piiranguid, samas kui teised on välismaalaste võimalust sellel kutsealal tegutseda oluliselt piiranud³⁴.

Kui kutseala kuulub liikmesriigis reguleeritavate kutsealade hulka, peavad teiste liikmesriikide kodanikud läbima oma kutsekvalifikatsiooni tunnustamise menetluse. Tänu kutsekvalifikatsioonide tunnustamise direktiivi³⁵ alusel kehtestatud protsessidele sai peaaegu 1 miljonist tunnustamistaotlusest üle 90 % positiivse tulemuse³⁶. Siiski esineb kodanikel, kes püüavad oma kutsekvalifikatsioonile tunnustust saada, praktikas probleeme³⁷. Pidevalt on probleeme ka kolmandate riikide kodanike kvalifikatsioonide aeglase ja ebatõhusa tunnustamisega, mis takistab liikuvust, soodustab ülekvalifitseerumist ja piirab ELi tööturu integratsiooni. Komisjon töötab välja võimalikke lahendusi kutsekvalifikatsioonide tunnustamise süsteemi kiirendamiseks ja lihtsustamiseks.

Kuigi töötajate lähetamise deklaratsioonid võivad olla põhjendatud nende õiguste kaitsmisega, kujutavad need endast teenuste ajutisel piiriülesel osutamisel märkimisväärselt haldustõket. Komisjon teeb ühtse turu normide täitmise tagamise rakkerühmas koostööd liikmesriikide ametiasutustega, et tagada deklareerimiskohustuste põhjendatus ja proportsionaalsus. Lisaks on komisjon teinud ettepaneku võtta töötajate lähetamise deklareerimise lihtsustamiseks vastu määrus, millega luuakse siseturu infosüsteemiga ühendatud ühtne vabatahtlik digiportaal³⁸. See võimaldaks ettevõtetel esitada avaliku liidese kaudu lähetusdeklaratsioone kõigi ELi riikide kohta ühes kohas ning vähendaks ettevõtete ja riiklike ametiasutuste halduskoormust. Ühtlasi kaitseks see töötajate õigusi.

Postisektoril on ees probleemid, mis tulenevad kirjavposti kasutamise struktuursest vähenemisest ja suurenevatest ühikukuludest, mis avaldavad survet universaalse teenuse kulule. ELi SKPst 0,8 % moodustav ja 1,65 miljonile inimesele tööd andev postiteenuste sektor on majanduse ja ühtse turu jaoks eluliselt tähtis. Uued turule tulijad, eelkõige e-kaubanduse hiiglased, moonutavad postipakkide kättetoimetamise valdkonnas konkurentsi. Hiljutise uuringu kohaselt³⁹ on sektoril ees sellised probleemid nagu suurenev regulatiivne

³¹ [Reguleeritud kutsealade andmebaas.](#)

³² [Möödamäe tööalase reguleerimise levimust ja selle mõju ELi tööturule.](#)

³³ Samas.

³⁴ Euroopa Komisjon, [ühise turu tulemustabel](#) „Barriers to accessing professional services markets“ (tõkked kutseteenuste turule pääsul); ELi piirangute taseme näitaja (EURI) andmebaas.

³⁵ [Kutsekvalifikatsioonide tunnustamise direktiiv.](#)

³⁶ [Reguleeritud kutsealade andmebaas.](#)

³⁷ Kuigi konkreetsete kutsealade ja sektorite suhtes kohaldatakse ühtlustatud miinimumnõuetele või töökogemusel põhinevaid automaatse tunnustamise menetlusi, on nende kohaldamisala praktikas liiga piiratud ning menetlused on sellegipoolest endiselt liiga tihti keerulised ja aeglased.

³⁸ [Komisjoni ettepanek](#) (13. november 2024), millega luuakse ühtne digitaalne deklareerimisportaal.

³⁹ [Siseturg, tööstus, ettevõtlus ja VKEd – postiteenused.](#)

killustatus ja lahknevad kvaliteeditasemed.

1.4 Kaupade piiriülene liikumine ühtsel turul

Uus õigusraamistik on parandanud ELi tootealaste õigusaktide järjepidevust, kuid on murekohti. Uus õigusraamistik, mille kohaldamisalas on sellised tooted nagu akud ja patareid, masinad ja isikukaitsevahendid,⁴⁰ hõlmab ligikaudu 80 % tööstustoodangust ja 74 % ELi-sisese tootmisest. Uue õigusraamistiku hindamine 2022. aastal tõi aga välja pakilisi probleeme, mille hulgas võib nimetada võimalikku välismõju, ebaseaduslikke tavu ning lünki digiülemineku ja ringmajandusega tegelemisel. Nende probleemide lahendamine on hädavajalik, et tagada sidusus ning vähendada ettevõtjate ja ametiasutuste kulusid.

Kui tooted ei vasta tervishoiu-, ohutus- ja kestlikkuskõuetele, satub kaupade vaba liikumine surve alla. ELi turujärelevalve raamistiku eesmärk on sellele vastu seista ja raamistik käsitleb kõiki toiduks mittekasutatavaid tooteid, mis on ühtlustamisõigusaktide kohaldamisalas. Nende toodetega toimub umbes kaks kolmandikku ELi-sisese kaubavahetusest. Komisjon toetab ja koordineerib liidu ühtlustamisõigusaktidega hõlmatud eri tootesektorites ELi turule lastud toodete nõuetele vastavust kontrollivate liikmesriikide ametiasutuste tegevust ning rahastab 36 käimasolevat ühist täitmise tagamise meetet. 2024. aastal registreerisid järelevalveasutused toiduks mittekasutatavate toodete vallas rohkem kui 36 916 uurimist ja võtsid rohkem kui 23 389 juhul meetmeid, et kaitsta tarbijaid ja tagada ettevõtjatele võrdsed tingimused.

Uued suundumused rahvusvahelises e-kaubanduses ja tarneahela ümberkujundamises avaldavad survet tollikontrollile, turujärelevalvele ja tarbijakaitseasutustele. ELi imporditud e-kaubanduse postipakkide arv suurenes 1,1 miljardilt 2022. aastal 2,2 miljardini 2023. aastal ja jõuab 2024. aastal eeldatavasti 4 miljardini. 2023. aastal peeti ELi piiril ja ühtsel turul kinni ligikaudu 152 miljonit võltsitud eset, mida on oluliselt rohkem kui 2022. aasta 86 miljonit⁴¹. Juba on astutud olulisi samme, et nõuetele mittevastavad kaubad ühtsele turule ei jõuaks, ka mitte internetimüügi kaudu. See hõlmab turujärelevalve määruse⁴² rakendamist ELi toodete nõuetele vastavuse võrgustiku toel, üldise tooteohutuse määruse⁴³ vastuvõtmist, et tugevdada tooteohutuse eeskirju, ning ettepanekuid ELi tolliliidu reformimiseks, et toodete importi tõhusamalt kontrollida. Lisaks võtab komisjon meetmeid digiteenuste määruse alusel.

Territoriaalsed tarnepiirangud jae- ja hulgiturul killustavad ühtset turgu, piiravad tarbijate valikuvõimalusi ja soodustavad ELis märkimisväärseid hinnaerinevusi⁴⁴. Neid piiranguid kehtestavad suurte kaubamärkide tootjad, et jaemüüjatel oleks väga keeruline või võimatu osta tooteid ühes liikmesriigis ja müüa neid edasi teises liikmesriigis. Kuigi konkurentsioigus on mõjus vahend selliste tavade eest karistamiseks,⁴⁵ jäävad paljud tavad

⁴⁰ Patareid ja akud: [määrus \(EL\) 2023/1542](#); masinad: [määrus \(EL\) 2023/1230](#); isikukaitsevahendid: [määrus \(EL\) 2016/425](#).

⁴¹ Sellega kaasnevad tooteohutuse ja turujärelevalve jaoks konkreetsed probleemid, sest ELis tuvastatud ohtlikest toodetest ligikaudu kolm neljandikku on pärit väljastpoolt ELi ning sugugi mitte kõikide tarbekaupade suhtes ei kohaldata nõuet, et ELis peab olema vastutav isik, kellega on võimalik parandusmeetmete võtmiseks ühendust võtta. Sellel on negatiivne mõju tingimuste võrdsusele ELis.

⁴² [Määrus \(EL\) 2019/1020](#).

⁴³ [Määrus \(EL\) 2023/988](#).

⁴⁴ 2020. aastal Euroopa Komisjoni tellimisel tehtud sõltumatus uuringus hinnati, et tarbijad saaksid territoriaalsete tarnepiirangute kõrvaldamise korral säästa teatavate toodete ostmisel kuni 14,1 miljardit eurot aastas.

⁴⁵ 23. mail 2024 määras komisjon Mondelezile 337,5 miljoni euro suuruse trahvi šokolaadi, küpsiste ja kohvitoodete piiriülese kaubanduse takistamise eest. Eelnevalt oli komisjon 2019. aastal määranud AB InBeville 200 miljoni euro suuruse trahvi õlle piiriülese müügi piiramise eest.

siiski konkurentsioiguse kohaldamisalast välja⁴⁶. Sellele probleemile lahenduste leidmiseks algatas komisjon SMETi raames koos liikmesriikidega teabe kogumise ning alustab dialoogi asjaomaste tööstusharu sidusrühmadega (jae- ja hulgimüüjad, tootjad, tarbijad).

Ühtlustatud tehnilised standardid edendavad kaupade vaba liikumist seeläbi, et toodete vastavus ohutus-, kvaliteedi- ja toimivusnõuetele on tagatud kõigis liikmesriikides. CE-märgis näitab, et tooted vastavad tooteid käsitlevatele ELi ühtlustamisõigusaktidele, ning see võimaldab neid müüa kõikjal Euroopas. Standardid vähendavad kaubandustõkkeid, tagavad toodete koostalitlusvõime ja suurendavad Euroopa ettevõtete konkurentsivõimet. Standardimisraamistik ei võimalda mõnikord piisavalt kiiret ja paindlikku reageerimist, eelkõige rohe- ja digipöörde uute väärtusahelate puhul. Äärmiselt oluline on soodustada ELi konkurentsivõime jaoks otsustavates valdkondades standardite kiiret väljatöötamist ja ELi tööstuse osalemist standardimisvolitusega seotud töös. Sellised prioriteetsed valdkonnad määratakse igal aastal kindlaks Euroopa standardimist käsitlevas liidu iga-aastases töökavas⁴⁷. Komisjon hindab praegu Euroopa standardimisalast õigusraamistikku, et määrata kindlaks edasised meetmed.

Tekstiiltoodete märgistamise määruse hindamine näitas märgistamisnõuete paljusust. See suurendab klientidele esitatava teabe keerukust ja tükeldab ühtse turu. Samuti järeldati,⁴⁸ et kehtiv Euroopa tasandi õigusraamistik ei hõlma ringlussevõtuga seotud teavet ega mittefüüsilisi märgiseid, st digitaalset märgistamist.

1.5 Regulaatiivne koormus ühtsel turul

Ettevõtjad peavad regulaatiivset koormust Euroopas liiga suureks, sealhulgas peab 32 % ELi ettevõtetest regulatsioone oma investeerimistegevuses suureks takistuseks. Veel 34 % ELi ettevõtetest peab regulatsioone mõningaseks takistuseks ehk kokku kaks kolmandikku ettevõtetest leiab, et ülemäärane reguleerimine takistab neil investeerimist⁴⁹. Võrdluseks võib öelda, et ainult 21 % USA ettevõtetest peab ärieeskirju investeerimisel suureks takistuseks. Võrreldes eelmise aastaga on ELi ettevõtjate arusaam riigipoolse regulatsiooni põhjustatud koormusest olnud üldjoontes stabiilne: 2019. aastal oli see 3,4 ja 2023. aastal 3,9,⁵⁰ mis tähendab, et olukord on veidi paranenud, kuid on endiselt liiga koormav (vt põhiline tulemusnäitaja nr 4).

41 % ettevõtetest leiab, et suurem regulaatiivne koormus on peamine riskitegur, mis mõjutab negatiivselt ELi atraktiivsust välismaiste otseinvesteeringute asukohana⁵¹. See võib osaliselt seletada, miks on ELi osakaal iga-aastastes ülemaailmsetes välismaiste otseinvesteeringute voogudes märkimisväärselt vähenenud: 36 %-lt (2019) 4 %-le (2023)⁵². Regulaatiivne koormus on eriti tülikas VKEde jaoks. 28 % ELi VKEdest on teatanud, et nende töötajatest üle 10 % on värvatud regulaatiivsete nõuete ja standardite hindamiseks ja täitmiseks⁵³. Näiteks võivad uute või ajakohastatavate tootmisrajatiste loamenetlused olla

⁴⁶ ELi konkurentsioigust kohaldatakse üksnes juhul, kui territoriaalsed tarnepiirangud sisalduvad konkurentsivastastes kokkulepetes või kui turgu valitsev ettevõtja neid ühepoolselt rakendab.

⁴⁷ [Euroopa standardimist käsitlev liidu 2024. aasta töökava](#).

⁴⁸ [Määruse \(EL\) nr 1007/2011 läbivaatamine](#). Nt „Lisaks töötatakse välja uusi kiude, mis on järjest keerukamad ja mille arendusprotsess on järjest kiirem, ka muutuvad kiiresti kättesaadavaks uued ringlussevõtutehnoloogiad, mis eeldavad kiu paremat identifitseerimist“, „digimärgistamise tehnoloogiad on nüüd kergesti kättesaadavad ja taskukohased“.

⁴⁹ EIP, „[Investment Barriers in the EU](#)“ (investeermistõkked ELis).

⁵⁰ Skaalal 1–7, kus 1 = äärmiselt keeruline ja 7 = äärmiselt lihtne.

⁵¹ Ernst & Young, „[Europe Attractiveness Survey 2024](#)“ (2024. aasta Euroopa atraktiivsuse uuring).

⁵² [Euroopa Komisjon – ühtse turu tulemustabel](#); UNCTAD.

⁵³ Euroopa Investeeringuspank, „[EIB Investment Survey 2024](#)“ (EIP investeeringuisuuring 2024).

aeganõudvad ja kulukad ning vajada suhtlemist paljude haldusasutustega. Muud valdkonnad, mida ettevõtted on korduvalt eriti koormavana nimetanud, on töötajate lähetamine, äriühingute kestlikkusaruandlus ja kemikaale käsitlevad õigusaktid.

1.6 Digivahendid ühtse turu jaoks

Ettevõtjad on teatanud raskustest internetis teabele juurde pääsemisel ja haldusformaalsuste täitmisel. Hiljutiste uuringute⁵⁴ kohaselt on peamiselt raskusi eeskirju ja nõudeid käsitlevale teabele juurdepääsul ning liiga keerukate haldusmenetlustega. Selle probleemi lahendamisel võib olla abi digivahenditest, mis hõlbustaksid juurdepääsu ja vähendaksid halduskoormust. Näiteks võib tuua ühtse digivärava – ELi e-valitsuse algatuse, mis juba toimib ühtse kontaktpunktina kodanikele ja ettevõtjatele, kes soovivad teises ELi liikmesriigis töötada, õppida või ettevõtlusega tegeleda. Selle kohaldamisala on järk-järgult laiendatud, et hõlmata täiendavaid valdkondi ja seadusandlikke algatusi⁵⁵. Siiski on veel vaja märkimisväärsed edusamme, eelkõige menetluste piiriülestele kasutajatele kättesaadavaks muutmisel.

Liikmesriikide ametiasutuste ja Euroopa Komisjoni vahelise koostöö killustatus võib kahjustada ELi õiguse tulemuslikku rakendamist. Siseturu infosüsteemil on oluline roll kõikjal Euroopas enam kui 12 000 avaliku sektori asutuse vahelise koostöö ja kiire teabevahetuse hõlbustamisel. Eelmisel aastal integreeriti siseturu infosüsteemi reguleeritud kutsealade andmebaas. Siseturu infosüsteemi kasutamisega täiendavates valdkondades saaks halduskoormust veelgi vähendada, näiteks on tehtud ettepanek luua töötajate lähetamiseks ühtne digitaalne deklareerimisportaal.

E-arvete ebajärjekindel kasutuselevõtt teeb haldusprotsessid ettevõtjatele veelgi keerulisemaks, eelkõige riigihankeprotsessides. E-arveldamist riigihangete puhul käsitlev direktiiv⁵⁶ kohustab kõiki Euroopa avaliku sektori hankijaid vastu võtma ja töötleva standardile vastavaid e-arveid. E-arveid saatvate Euroopa ettevõtete osakaal suurenes 10,3 %-lt 2013. aastal 32,2 %-le 2020. aastal.

Toote olulusringi kohta põhjaliku ja kättesaadava teabe puudumine takistab läbipaistvust ja kestlikkust. Alates 2024. aasta juulist kehtiva kestlike toodete ökodisaini määruse alusel loodud digitaalne tootepass annab pärast loomist ja kasutuselevõtmist toote olulusringi kohta põhjalikku teavet, mis hõlmab vastavust tõendavaid dokumente, ohutusjuhiseid ja suuniseid toodete kõrvaldamise kohta.

Avaliku sektori koostalitlusvõime võimaldab haldusasutustel teha koostööd ja osutada avalikke teenuseid piiri-, sektorite ja organisatsioonide üleselt. Piiriülene koostalitlusvõime võib aidata ettevõtjatel säästa 5,7–19,2 miljardit eurot⁵⁷ aastas.

1.7 VKEd

ELi VKEd (ehk 99,8 % ettevõtetest) on ELi majandusstruktuuris kesksel kohal, kuid majanduskeskkond on nende jaoks endiselt keeruline. Nagu siseturu, tööstuse, ettevõtluse

⁵⁴ Vt nt 2024. aasta Eurochambresi ühtse turu uuring, „[Overcoming obstacles, developing solutions](#)“ (takistuste ületamine, lahenduste väljatöötamine).

⁵⁵ Kohaldamisala laiendati hiljuti, et hõlmata Euroopa andmehalduse määrus, lühiajalise majutuse üüriteenuste määrus, nullnetotööstuse määrus ja kriitiliste toormete määrus. Praegu on töös ettepanekud lisada ka Euroopa piiriüleste ühingute raamistiku direktiiv, juhulbade direktiiv ning sõnaselgete keskkonnaväidete põhjendamise ja edastamise direktiiv.

⁵⁶ [Direktiiv 2014/55/EL](#).

⁵⁷ [Koostalitleva Euroopa määruse mõjuhinnaang](#).

ja VKEd peadirektoraadi 2024. aasta VKEd tulemuslikkuse hindamisest nähtub, vähenes VKEd reaalne lisaväärtus 2023. aastal 1,6 % ja 2024. aastaks prognoositakse täiendavat vähenemist 1,0 %. Võrreldes suurte ettevõtetega on VKEd tootlikkus hakanud liikuma vales suunas: 2008. aastal oli VKEd tootlikkus ligikaudu 68 % suurte ettevõtete omast, kuid 2024. aastal langes see 60 %-le⁵⁸.

VKEd jäävad Euroopa majanduskasvu ja innovatsiooni veduriks. Enamik kiire kasvu ja suure tootlikkusega ELi kasvufirmasid on VKEd⁵⁹. Alla kümne töötajaga mikro-, väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad on viimase kolme aasta jooksul loonud peaaegu 4 miljonit töökohta ning 2023. aastal suurenes neljateistkümnest tööstusökosüsteemist üheteistkümnes töökohtade arv VKEdes rohkem kui suurtes ettevõtetes⁶⁰.

VKEd arengut pidurdavad peamiselt probleemid järgmises neljas valdkonnas: regulatiivsed takistused või halduskoormus, makseviivitused, juurdepääs rahastamisele ja oskused⁶¹. 35 % VKEdest peab ressursitõhususe meetmete⁶² rakendamisel peamiseks takistuseks keerukaid haldus- või kohtumenetlusi, samas kui 29 % VKEdid peavad kõige olulisemaks probleemiks oskuste kättesaadavust⁶³. Lisaks halveneb Euroopas järjest makseolukord: ettevõtjatevaheliste tehingute tegelikud makseajad on pikenenud 52 päevalt 2022. aastal 62 päevale 2024. aastal. Ebapiisav dünaamilisus VKEd segmentis on majanduse üldise aeglasema kasvu tagajärg, kuid on ka märk sellest, et tegevuse laiendamine on muutunud keerulisemaks ja et ühtsest turust saadavat mastaabisäästu annaks paremini ära kasutada.

1.8 Võimalik laienemine ja kandidaatriikide integreerimine ühtse turuga

Kandidaatriikide majanduslik integratsioon ELi ühtse turuga kuulub komisjoni peamiste prioriteetide hulka⁶⁴. See hõlbustab kauba- ja investeringute vooge, tõugates lõppkokkuvõttes tagant majanduskasvu nii ELis kui ka kandidaatriikides. Komisjon jätkab selle integratsiooni toetamist, milleks ta jälgib kandidaatide edusamme õigusaktide ELi õigusega vastavusse viimisel ning aitab kaasa nende poliitilistele ja majandusreformidele. Järgmiste majanduste integreerimisest ühtsele turule on oodata positiivset mõju sellistele olulistele sektoritele nagu toore, masinad ja turism.

Algatused sidemete tugevdamiseks Ukraina ja Moldovaga hõlmavad valitud tööstussektorite regulatiivset integreerimist. ELi roll mõlema riigi peamise kaubanduspartnerina on alates 2022. aastast pidevalt kasvanud, moodustades nüüd nende riikide kaubavahetusest kokku üle 50 %. Ukrainaga korraldatakse iga-aastane tööstuskoostöö dialoog; 2024. aasta märtsis esitas Ukraina valitsus Ukraina kava⁶⁵ – loetelu reformidest ja investeringutest, mis lähendaksid riiki ELile ja ühtsele turule. Kõne alla tulevad tööstustoodete vastavushindamise ja tunnustamise lepingud (ACAA), mille raames komisjon tugevdab kandidaatriikide haldussuutlikkust, et aidata neil rakendada tööstuskaupu käsitlevaid ELi õigusakte. Eesmärk on tagada kandidaatriikide järkjärguline integreerimine ELi ühtsele

⁵⁸ [VKEd tulemuslikkuse hindamine](#).

⁵⁹ [OECD, „Helping SMEs scale up“](#) (abi VKEdele tegevuse laiendamisel).

⁶⁰ Euroopa Komisjon, [„SME Performance Review 2024“](#) (VKEd tulemuslikkuse hindamine 2024. aastal).

⁶¹ VKEd teatasid, et nende kõige pakilisemad probleemid on järgmised (küsitlus võimaldas neil nimetada mitut): regulatiivsed takistused või halduskoormus (55 %), makseviivitused (35 %), likviidsuse ja rahastamisele juurdepääsu puudumine (21 %) ning oskused, sealhulgas juhtimisoskused (17 %). Allikas: Eurobaromeeter 486, VKEd abipakett.

⁶² Eurobaromeetri kiiruurang nr 549, VKEd, ressursitõhusus ja keskkonnahoidlikud turud.

⁶³ 2023. aasta uuring ettevõtete rahastamisele juurdepääsu kohta (SAFE).

⁶⁴ Euroopa Komisjon, [laienemiseelsed reformid ja poliitika läbivaatamine](#).

⁶⁵ Euroopa Liidu Nõukogu, [Ukraina kava](#).

turule ja majanduslikesse väärtusahelatesse.

ELi naabruskonna majandusarengu edendamisest võib kaubandusvõimaluste pakkumisega kasu saada ka EL ise. Lääne-Balkani majanduskasvu kava⁶⁶ kirjeldab järkjärgulist integratsiooni ELi kaupade ja teenuste ühtsele turule ning tihedamaid sidemeid ELi tarneahelatega. Lääne-Balkani ühise ja ELi normidega kooskõlas oleva piirkondliku turu loomine võib viia järgmise kümne aasta jooksul piirkonna majanduse kahekordistumiseni.

⁶⁶ Euroopa Komisjon, [Lääne-Balkani majanduskasvu kava](#), vastu võetud 8. novembril 2023.

2. JAGU – Innovatsioonilõhe kaotamine

2.1 Teadusuuringud ja innovatsioon

Põhiline tulemusnäitaja	Mida see mõõdab?	Sihtväärtus	Viimane ELi väärtus
Põhiline tulemusnäitaja nr 5: teadus- ja arendustegevuse kulud	Avaliku ja erasektori kogukulud teadus- ja arendustegevusele (osakaal SKPst).	2030. aastaks >3 %	2,22 % (2023) 2,21 % (2022)
Põhiline tulemusnäitaja nr 6: patenditaotlused	Patenditaotlusi miljoni elaniku kohta		152,8 (2023) 151,8 (2022)
Põhiline tulemusnäitaja nr 7: riskikapitaliinvesteeringud	Riskikapitaliinvesteeringud (osakaal SKPst)		0,05 % (2023) 0,09 % (2022)

Teadus- ja arendustegevuse kulud ning intellektuaalomandi loomine on olulised ELi majanduse innovatsioonisuutlikkuse näitajad. Tänapäeva teadmistepõhises majanduses on intellektuaalomand ärilise edu jaoks otsustava tähtsusega ja annab märku ettevõtte uuenduslikkusest. Idufirmadel on kümme korda suurem tõenäosus varajases etapis riskikapitali saada, kui neil on registreeritud patente või kaubamärke. Samuti seostatakse intellektuaalomandi õigusi 200 % suurema tõenäosusega edukalt väljuda⁶⁷. Lisaks moodustab immateriaalne vara 90 % S&P 500 ettevõtete turuväärtusest⁶⁸.

Kulutused teadus- ja arendustegevusele on viimastel aastatel kasvanud väga aeglaselt ning jõudnud 2,1 %-st SKPst 2015. aastal 2,2 %-ni SKPst 2023. aastal⁶⁹. Seda on endiselt vähem kui ELi eesmärk investeerida teadus- ja arendustegevusse 3 % SKPst. Lisaks jäävad kulutused teadus- ja arendustegevusele alla konkurentide kulutustele ning ELi edestavad selles nii Lõuna-Korea (5,2 %), USA (3,6 %), Jaapan (3,4 %) kui ka Hiina (2,6 %)⁷⁰ (põhiline tulemusnäitaja nr 5).

Aastatel 2000–2021 vähenes Euroopa osakaal ülemaailmsete patenditaotluste esitajate hulgas 30 %-lt 17 %-le, jäädes siiski absoluutarvudes stabiilseks⁷¹ (põhiline tulemusnäitaja nr 6). ELi ettevõtted, eelkõige VKEd, alakasutavad võimalust oma intellektuaalomandit, näiteks patente, kaubamärke ja disainilahendusi ametlikult kaitsta. Registreeritud intellektuaalomand on vaid 9 %-l VKEdest, samas kui suurtel ettevõtetel on sama näitaja üle 55 %.

Kuigi ELi tehnoloogiline baas on mitmekesisem kui teistel tähtsamatel majandusriikidel, on ta teistest ebaproportsionaalselt enam spetsialiseerunud vähem keerukale tehnoloogiale. See viitab teatavale kesk tehnoloogia lõksule, mis pärsib ELi võimet siseneda uutesse tehnoloogiamahukatesse sektoritesse ja neid kasvatada ning õhnestab tulevast kasvupotentsiaali. Kui vaadata 2024. aasta tööstuse teadus- ja arendustegevuse tulemustabelis 2023. aasta kohta esitatud maailma 50 suurimat teadus- ja arendustegevuse investorit sektorite kaupa, olid ELi ettevõtted juhtivad autotööstuses (61 % kogumahust, USA 18 %, Hiina 5 %, Jaapan 15 %), kuid muudes tehnoloogiamahukates sektorites olid ELi investorid maha jäänud:

⁶⁷ Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Amet, „[Patents, trade marks and startup finance](#)“ (patendid, kaubamärgid ja idufirmade rahastus).

⁶⁸ Sun, „Review of the Importance of Technology Company Valuation and Commonly Used Methods“ (tehnoloogiaetevõtete väärtuse hindamise ja üldkasutatavate meetodite olulisuse ülevaade), köide 189, lk 30.

⁶⁹ Eurostat, [teadus- ja arendustegevuse kulud](#).

⁷⁰ Märkus: ülemaailmsete konkurentide näitajad pärinevad 2021. aastast: Maailmapank, [Research and development expenditure \(% of GDP\) | Data](#) (teadus- ja arendustegevuse kulud (% SKPst) | andmed)..

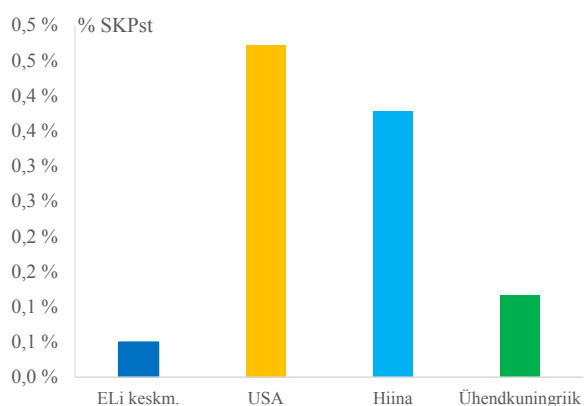
⁷¹ Euroopa Komisjon – teadusuuringute ja innovatsiooni peadirektoraat, [Science, Research and Innovation Performance of the EU 2024](#) (2024. aasta aruanne ELi tulemuste kohta teaduse, teadusuuringute ja innovatsiooni valdkonnas), lk 83.

tervishoiusektor (EL 14 % vs. USA 51 %, Jaapan 4 %); IKT riistvara (EL 8 % vs. USA 55 %, Jaapan 15 %); IKT tarkvara (EL 4 % vs. USA 82 %, Hiina 10 %, Jaapan 4 %)⁷². ELi innovatsioonitulemused on viimase kümne aasta jooksul veidi paranenud (8 %), kuid jäävad endiselt USA-le, Ühendkuningriigile ja Jaapanile alla, kusjuures ka Hiina on sama perioodi 28 % suuruse kasvuga kiiresti järgi jõudmas⁷³.

Ettevõtetel ja ülikoolidel on raskusi oma teadusuuringute esmase kasutuselevõtu ja turule toomisega. Näiteks on kaubanduslikul eesmärgil kasutusele võetud vaid umbes kolmandik Euroopa ülikoolides registreeritud patenditud leiutistest⁷⁴. Üldiselt peetakse selle põhjuseks nõrku äri- ja akadeemiliste ringkondade koostöösimeid, ebajärjepidevaid intellektuaalomandi haldamise norme ja akadeemilistesse karjäärimudelitesse kapseldumist ilma piisavate turuletoomis- ja ettevõtlusstiimuliteta. Ettevõtluse poolel on ettevõtetel, kes soovivad oma intellektuaalomandiga kaitstud uuendusi turule tuua, mitmeid probleeme, nagu intellektuaalomandi haldamise killustatus ja erakapitali puudumine.

Riskikapitaliinvesteeringud on juba niigi madalalt tasemelt veelgi vähenenud: 0,09 %-lt SKPst 2022. aastal 0,05 %-le 2023. aastal (vt põhiline tulemusnäitaja nr 7 ja joonis 3). Paljud uuenduslikud ja kiiresti kasvavad ettevõtted sõltuvad laienemisel riskikapitaliinvesteeringutena saadavast riskikapitalist. ELi riskikapitaliturg (mõõdetud riskikapitaliinvesteeringute osakaaluna SKPst) on hinnanguliselt endiselt kümme korda väiksem kui USA oma ja seitse korda väiksem kui Hiina oma. Seetõttu hoiab paljusid väga uuenduslikke Euroopa ettevõtteid tagasi piiratud juurdepääs kapitalile, mistõttu nad otsivad sageli rahastamist välismaal või isegi kolivad soodsamasse rahastamiskeskonda, nagu USA. Näiteks läks aastatel 2017–2023 kõrgtehnoloogilises töötlevas tööstuses peaaegu 90 % riskikapitali väärtusest kas USA või Hiina ettevõtetesse (vastavalt 47 % ja 39 %), samas kui ainult 4 % üle kogu maailma selles tööstusharus kaasatud riskikapitalist läks ELis asuvatele ettevõtetele⁷⁵.

Joonis 3. Riskikapitaliinvesteeringud (osakaal SKPst 2023. aastal)

Allikas: Invest Europe; Eurostat; OECD; Statista.

ELi eelarves on hulk programme, mis toimivad avaliku ja erasektori investeeringute ja teadusuuringute valdkonnas oluliste hoobadena. Näiteks on programmi „InvestEU“ kaudu juba juurde toodud 218 miljardit eurot investeeringuid uuenduslikumasse ja konkurentsivõimelisemasse ELi. Programmi „Euroopa horisont“ raames eraldatakse aastatel 2021–2027 teadusuuringutele ja innovatsioonile 93,5 miljardit eurot ning innovatsioonifondist toetatakse uuenduslikku vähese süsinikuheitega tehnoloogiat (vt punkt 3.2). Kuigi ELi

⁷² Euroopa Komisjon – teadusuuringute ja innovatsiooni peadirektoraat ning Teadusuuringute Ühiskeskus, [ELi tööstuslikku teadus- ja arendustegevusse investeerimise tulemustabel](#).

⁷³ Euroopa Komisjon, „Riikide innovatsiooni tulemuslikkuse jälgimine: [innovatsioonitorik 2023](#)“.

⁷⁴ Endine peaminister Draghi, „[The future of European competitiveness – A competitiveness strategy for Europe](#)“, Part B (Euroopa konkurentsivõime tulevik – Euroopa konkurentsivõime strateegia, B osa), lk 244.

⁷⁵ [Euroopa Komisjon, „Strategic Insights into the EU’s Advanced Manufacturing Industry“](#) (strateegiline ülevaade ELi kõrgtehnoloogilisest töötlevast tööstusest), aruanne (2024).

eelarves on olemas märkimisväärsed rahastamisvõimalused, jagunevad ELi kulutused liiga paljude programmide vahel, mis suurendab keerukust ja jäikust ning on vastuolus mastaabist saadava tugevusega, mida oodatakse vahendite koondamisest ELi tasandil eesmärgiga rahastada olulisi projekte⁷⁶.

2024. aastal loodi Euroopa strateegiliste tehnoloogiate platvorm (STEP), et suunata ELi vahenditest rahastamist prioriteetsetesse projektidesse, tehnoloogiatesse ja sektoritesse. See suurendab investeringuid ning toetust Euroopas uuenduslike ja strateegiliste tehnoloogiate arendamisele ja tootmisele. STEPi raames suurendatakse ja suunatakse rahastamist 11 ELi digitehnoloogia ja süvatehnoloogia innovatsiooni, puhta ja ressursitõhusa tehnoloogia ning biotehnoloogia programmi kaudu. Komisjon on juba avaldanud konkursikutsed ligikaudu 30 STEPi projekti jaoks kogusummas üle 8,5 miljardi euro ja liikmesriigid on STEPi projektidesse ümber suunanud üle 6 miljardi euro.

2.2 Digipööre

Põhiline tulemusnäitaja	Mida see mõõdab?	Sihtväärtus	Viiimane ELi väärtus
Põhiline tulemusnäitaja nr 8: VKEde digimahukus ⁷⁷	Vähemalt algtasemel digimahukusega ELi ettevõtete osakaal. See tähendab, et kaheteistkümnest valitud digitehnoloogiast kasutatakse vähemalt nelja (nt tehisintellektitehnoloogiat; e-kaubandus moodustab vähemalt 1 % kogukäibest jne), nagu on kindlaks määratud programmis „Tee digikümnenndisse“.	2030. aastaks 90 %	57,7 % (2023) 54,8 % (2021)
Põhiline tulemusnäitaja nr 9: digitehnoloogia kasutuselevõtt ettevõtetes	Pilvandmetöötluse teenused, andmeanalüütika ja/või tehisintellekti kasutusele võtnud Euroopa ettevõtete osakaal. Programmis „Tee digikümnenndisse“ seatud sihtväärtus.	2030. aastaks 75 %	Pilvandmetöötlusteenused 38,9 % (2023) 34,0 % (2021) Andmeanalüütika 33,2 % (2023) Suurandmed: 14,2 % (2020) ⁷⁸ Tehisintellekt: 8,0 % (2023) 7,6 % (2021)

EL on digivaldkonnas konkurentidest maha jäänud. Näiteks on ELis ainult 263 ükssarvikut, USAs aga 1 539 ja Hiinas 387. ELi positsioon on endiselt konkurentsivõimeline sellistes valdkondades nagu kõrgtehnoloogiline tootmine ja mobiilsidevõrguseadmed, kuid EL ei ole suutnud pidada sammu ülemaailmsete konkurentide üldise tempoga info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) sektori riistvara- ja tarkvarasegmentides. Samal ajal kui ELi turuosa üleilmsel IKT-turul on viimase kümne aasta jooksul vähenenud poole võrra (10,8 %-le), on USA turuosa kolmandiku võrra suurenenud (38 %-ni)⁷⁹. Lisaks asub ELi digitehnoloogia arendamise teadmusbaas suures osas väljaspool liitu ning ligikaudu 70 %

⁷⁶ Endine peaminister Draghi, „[The future of European competitiveness – A competitiveness strategy for Europe](#)“ (Euroopa konkurentsivõime tulevik – Euroopa konkurentsivõime strateegia).

⁷⁷ Euroopa Komisjon, [digikümnenndi aruanded](#).

⁷⁸ Määratluse muutmise tõttu ei ole põhilise tulemusnäitaja nr 16 all 2023. aastal andmeanalüütika mõõtmise osa täielikult võrreldav 2020. aasta osaga suurandmete kohta.

⁷⁹ Statista, [„ICT global market share worldwide 2023“](#) (IKT üldine üleilmne turuosa – 2023).

digitaalsetest patenditaotlustest moodustavad ELi-välised patendid⁸⁰.

VKEde digimahukus ja digitehnoloogia kasutuselevõtt ettevõtetes ei suurene veel piisavalt kiiresti. 2023. aastal oli vähemalt algtasemel digimahukus 57,7 %-l ELi VKEdest, mida on rohkem kui kaks aastat tagasi, kuigi areng ei ole olnud piisavalt kiire, et püsida algtaseme digimahukuse suhtes 2030. aastaks 90 % eesmärgi saavutamisel graafikus (põhiline tulemusnäitaja nr 8). Suurenenud on ka peamisi digitehnoloogiad kasutusele võtnud üle kümne töötajaga ELi ettevõtete osakaal: 33,2 % ettevõtetest kasutab andmeanalüütikat, 38,9 % kasutab pilvetehnoloogiat ja 8 % on rakendanud tehisintellekti oma äritegevuses,⁸¹ kuid ka need arvud ei ole piisavad, et püsida trajektoiril, mis on vajalik 2030. aastaks 75 % kasutuselevõtu eesmärgi saavutamiseks (põhiline tulemusnäitaja nr 9).

Kõrgtehnoloogilise tootmise kasutuselevõtt traditsioonilistes tööstusharudes, nagu kihtlisandustootmine ja robotika, on endiselt liiga aeglane. Robotite tihedus on ELis 22 ühikut 1 000 töötaja kohta, mis jääb alla USA-le (29) ning mida on märkimisväärselt vähem kui Lõuna-Koreas (101), Hiinas (47) ja Jaapanis (42)⁸².

Kõige murrangulisemaid ja paljutootavamaid tehnoloogilisi edusamme on oodata tehisintellekti vallas, kus Euroopa on praegu maha jäänud. EL ei ole seni suutnud ära kasutada vabalt liikuvatele andmetele laiaulatusliku juurdepääsu võimaldamiseks ühtses turus peituvat jõudu ega tugevaid laienemisväljavaateid, mis mõlemad on eduka tehnoloogia tootmise eeltingimused. Ettevõtted teevad tehisintellekti uusi suuri investeeringuid, kusjuures lõviosa läheb USA ettevõtetesse. Sektori väärtus kasvab 2030. aastani eeldatavasti rohkem kui kümme korda⁸³. Tehnoloogiaarengu tingimuste parandamiseks laiendab EL oma ülemaailmselt esirinnas olevat kõrgjõudlusega andmetöötlustaristut, et luua tehisintellektivabrikuid, millest saavad ettevõtetele ühtsed kontaktpunktid tehisintellektimudelite koolitamiseks ja arendamiseks.

Digitehnoloogia ulatuslikum kasutuselevõtt tootmises võib märkimisväärselt suurendada kogu majanduse tootlikkust. Tehnoloogia kasutuselevõtt on arendamisega sama oluline ja seejuures hõlpsamini saavutatav kui palju enam pingutust nõudev ettevõtmine jõuda tehisintellekti arendamises kiiresti järele selles vallas juba oluliselt enam edenenu USA-le ja Hiinale. Kõrgtehnoloogilise digitehnoloogia kasutuselevõtu stimuleerimisest tööstuses, teenustes ja avalikus sektoris saab majanduse üldise elavdamise pant.

2.3 Oskused ja haridus

Põhiline tulemusnäitaja	Mida see mõõdab?	Sihtväärtus	Viimane ELi väärtus
Põhiline tulemusnäitaja nr 10: tööhõive määr	Tööhõive inimeste osakaal tööhõives.	2030. aastaks 78 %	75,3 % (2023) 74,6 % (2022)
Põhiline tulemusnäitaja nr 11: täiskasvanute osalemine hariduses ja koolituses	Vähemalt kord aastas hariduses ja/või koolituses osalevate täiskasvanute osakaal.	2030. aastaks 60 %	39,5 % (2022) 37,4 % (2016)

⁸⁰ Euroopa Komisjon, Teadusuuringute Ühiskeskus, „[The geography of EU green and digital inventions and their knowledge sources](#)“ (ELi rohe- ja digileiutiste ning nende teabeallikate geograafiline jaotus), 2023.

⁸¹ Eurostat, [Digijõuleminek Euroopas – 2024. aasta väljaanne](#).

⁸² Rahvusvaheline Robotikaföderatsioon, „[Global Robot Density in Factories Doubled in Seven Years](#)“ (robotite tihedus maailma tehastes on seitsme aastaga kahekordistunud).

⁸³ Euroopa Parlamendi uuringuteenistus, „[Tehisintellektiinvesteeringud: ELi ja üleilmsed näitajad](#)“.

Põhiline tulemusnäitaja nr 12: IKT-spetsialistid	IKT-spetsialistide osakaal kogu tööhõives	20 miljonit IKT- spetsialisti ehk ligikaudu 10 % kogu tööhõivest	9,8 miljonit ehk 4,8 % tööhõivest (2023) 9,4 miljonit ehk 4,6 % tööhõivest (2022)
Põhiline tulemusnäitaja nr 13: PISA punktisumma	15-aastaste õpilaste tulemused OECD PISA testides matemaatika, lugemisoskuse ja loodusteaduste valdkonnas. Kõrgem punktisumma on parem.		Matemaatika: 474 (2022) Matemaatika: 492 (2018) Lugemisoskus: 475 (2022) Lugemisoskus: 488 (2018) Loodusteadused: 484 (2022) Loodusteadused: 488 (2018)

Kuigi ELi tööhõive määr läheneb järjekindlalt eesmärgile, milleks on saavutada 2030. aastaks 78 %⁸⁴ (põhiline tulemusnäitaja nr 10), on õpitulemused keskhariduses maha jäänud. ELi tööhõive määr ületas 2023. aastal 75 %, mida on rohkem kui 72 % 2018. aastal⁸⁵. Need tulemused on üldjoontes samasugused nagu USA-l, kuid jäävad alla Jaapani ja Ühendkuningriigi suundumustele⁸⁶. Samal ajal on Euroopas probleeme noortele põhioskuste andmisel. 15-aastaste õpilaste oskusi matemaatikas, lugemises ja loodusteadustes näitav PISA keskmine punktisumma on kõigis valdkondades langenud, jätkates eelmistes uuringutes täheldatud langustrendi. ELi õpilased jäävad tulemustelt maha oma eakaaslastest Ühendkuningriigis, USAs, Jaapanis ja Hiinas⁸⁷ (põhiline tulemusnäitaja nr 13). Naiste suurem tööjõus osalemine aitab vähendada oskuste nappust, kuid sooline tööhõivelõhe on viimastel aastatel vähenenud vaid vähesel määral.

Tööturгу iseloomustav kiire areng ühes demograafiliste muutustega näitab, kui väga on eurooplastel vaja omandada uusi oskusi. Sellegipoolest on üle 70 % ettevõtetest teatanud, et õigete oskuste puudus teeb nende jaoks investeerimise keerulisemaks ning viiest VKEst peaaegu neli on teatanud raskustest õigete oskustega töötajate leidmisel⁸⁸. Probleemi võimendab asjaolu, et prognooside kohaselt väheneb Euroopa tööealine elanikkond kompenseerivate nihete puudumisel praegusest kuni 2050. aastani keskmiselt ligikaudu miljoni inimese võrra aastas⁸⁹. Kuigi nõudlus IKT-oskuste järele on suur ja kasvav, on hinnanguliselt ainult 56 %-l elanikkonnast elementaarsed või kõrgema taseme digioskused,⁹⁰ mis näitab tööjõu täiend- ja ümberõppe vajadust. 45 % VKEdest on teatanud, et oskuste nappus takistab neil digitehnoloogia kasutusele võtmist või mõjusat kasutamist⁹¹. 2023. aastal jõudis IKT-spetsialistide arv 10 miljonini ja moodustas 4,8 % kogutööhõivest,⁹² mis tähendab liginemist eesmärgile, et 2030. aastaks moodustaksid IKT-spetsialistid töötajaskonnast 10 % (vt põhiline tulemusnäitaja nr 12). Siiski osaleb hariduses või koolituses vaid 39,5 % täiskasvanud elanikkonnast (põhiline tulemusnäitaja nr 11), mis osutab vajadusele edendada elukestvat õpet. Euroopa Sotsiaalfond toetab töötajate ümber- ja täiendõpet perioodil 2021–2027 aastas

⁸⁴ Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskavas sätestatud eesmärk.

⁸⁵ Eurostat, [tööhõive ja tegevus soo ja vanuse kaupa – aastaandmed](#).

⁸⁶ OECD, [tööjõus osalemise määr](#).

⁸⁷ OECD, [PISA 2022. aasta tulemused](#).

⁸⁸ Euroopa Komisjon, [digioskused ja töökohad](#).

⁸⁹ [„Employment and social developments in Europe 2023“](#) (Euroopa tööhõive ja sotsiaalareng, 2023) – Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

⁹⁰ Eurostat, [Digitaalsete Euroopas – 2024. aasta väljaanne](#).

⁹¹ [European Year of Skills - Skills shortages, recruitment and retention strategies in small and medium-sized enterprises](#) (Euroopa oskusteaasta: oskuste nappus, värbamis- ja töösuhte säilitamise strateegiad väikestes ja keskmise suurusega ettevõtetes). [Aruanne \(september 2023\) | Euroopa Komisjon \(europa.eu\)](#).

⁹² Eurostat, [IKT-spetsialistid tööhõives](#).

142,7 miljardi euroga. Vastusena oskuste nappusele elutähtsates sektorites, nagu nullnetotehnoloogia, küberturvalisus ja ehitus, on koostöös äriühingkonadega loodud vajadustele kohandatud tööstusakadeemiaid.

3. JAGU – Tööstuse ja investeeringute süsinikuheite vähendamine

3.1 Juurdepääs erakapitalile ja -investeeringutele

Põhiline tulemusnäitaja	Mida see mõõdab?	Viimane ELi väärtus
Põhiline tulemusnäitaja nr 14: erainvesteeringud	Erainvesteeringud (osakaal SKPst)	18,5 % (2023) 19,3 % (2022)
Põhiline tulemusnäitaja nr 15: võlakirjadesse, aktsiatesse, investeerimisfondidesse jms investeeritud erasäästud	Võlakirjadesse, börsil noteeritud aktsiatesse ning investeerimis-, kindlustus- ja pensionifondidesse paigutatud kodumajapidamiste säästude maht võrrelduna kodumajapidamiste sularaha- ja pangahoiuste mahuga. See annab ettekujutuse sellest, kui suures osas aitavad säästud ettevõtete juurdepääsu rahastamisele lihtsustades otseselt kaasa reaalmajandusse investeerimisele.	43 % (2023) 42 % (2022)

Ettevõtjatel on rohe- ja digipöördes edu saavutamiseks vaja suuri investeeringuid. Tarvis on investeeringuid elektri tootmise, ülekandesse ja salvestamisse, tööstusprotsesside elektrifitseerimisse, energiatõhususse, andmetöötlusvõimsusesse, automatiseerimisse ja paljudesse muudesse valdkondadesse. Samuti on vaja investeerida pooljuhtide tööstusesse ning paljude kriitiliste toormete kaevandamisse, töötlemisse ja ringlussevõttu.

Erasektori investeeringud (ligikaudu 19 % SKPst) on viimastel aastatel püsinud üldjoontes stabiilsena (põhiline tulemusnäitaja nr 14). Üldine tase on veidi kõrgem kui USAs ja tunduvalt kõrgem kui Ühendkuningriigis⁹³. Konkreetselt riskikapitali arengu kohta tehtud analüüs ja sellega seotud põhilised tulemusnäitajad on esitatud 2. jaos.

Võrreldes teiste arenenud majandustega läheb ELi erasäästudest palju väiksem osa otse ettevõtetele tehtavatesse investeeringutesse ja riskantsematesse investeeringutesse. Tulusaid investeeringuid on vähe ja erasääste palju⁹⁴. ELi kodumajapidamiste säästudest on ettevõtete võlakirjadesse, börsil noteeritud aktsiatesse, investeerimisfondidesse jms suunatud suhteliselt väike osa, mis vastab 43 %-le traditsiooniliste pangakontode säästude tasemest (põhiline tulemusnäitaja nr 15)⁹⁵. Ühendkuningriigis on see tase 55 % ja USAs 72 % (vt joonis 4)⁹⁶. Kui finantsturgudel osalemise määr on kõrge, aitab see ettevõtetele oma rahastamist mitmekesistada. Tugevad kapitaliturgud on olulised, et hõlbustada ettevõtete juurdepääsu rahastamisele ja kasvufirmadele rahastamisvõimalusi juurde tuua⁹⁷.

⁹³ Euroopa Komisjon, AMECO andmebaas.

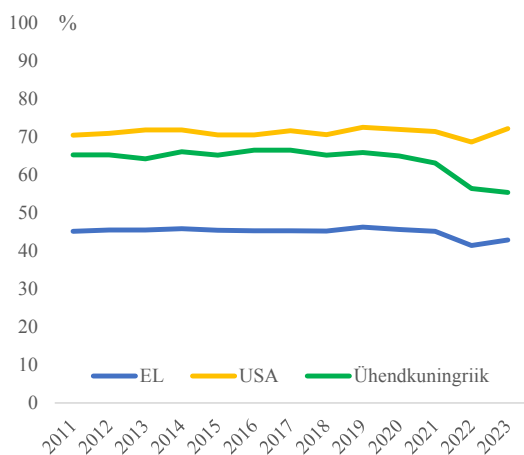
⁹⁴ Tulusat investeeringut määratletakse siin kapitali kogumahutusena põhivarasse miinus eluasemeinvesteeringud.

⁹⁵ Märkus: osa nendest säästudest aitab pankade ja muude finantsvahendajate portfelli jaotuse kaudu ettevõtete investeerimistegevusele kaasa.

⁹⁶ Märkus: komisjoni kapitaliturgude liidu näitajate kogum sisaldab üksikasjalikke näitajaid, mis aitavad kapitaliturgude arengut jälgida. [Kapitaliturgude liidu eesmärkide saavutamisel tehtud edusammude jälgimise näitajate loetelu](#).

⁹⁷ Euroopa Investeerimispank (EIP), „[The scale-up gap](#)“ (lõhe kasvufirmade arvus).

Joonis 4. Kodumajapidamiste säästude, mis on investeeritud võlakirjadesse, aktsiatesse, investeerimisfondidesse jms

Märkus: ettevõtete võlakirjadesse, börsil noteeritud aktsiatesse ning investeerimis-, kindlustus- ja pensionifondidesse paigutatud kodumajapidamiste säästude maht võrrelduna kodumajapidamiste sularaha- ja pangahoiuste mahuga.

Allikas: Euroopa Komisjon, finantsstabiilsuse, finantsteenuste ja kapitaliturgude liidu peadirektoraat

investeerimisfondidesse, investeeritakse märkimisväärne osa, ligikaudu 300 miljardit eurot aastas, mitte ELi, vaid välismaale,¹⁰⁰ sh peamiselt USAsse. ELi välismaised otseinvesteeringud USAsse ulatusid 2023. aastal samal ajal 3,27 triljoni euroni¹⁰¹.

Uued pangalaenu VKEdele on pärast COVID-19 pandeemiat vähenenud, mis seab uued investeeringud ohtu. Kuigi ettevõtete rahastamisel oleks soovitatav ettevõtete võlakirjade, börsil noteeritud aktsiate, riskikapitali ja investeerimisfondide suurem osakaal, on pankadepoolne rahastamine suurema osa Euroopa VKEde (kes kasutavad investeeringute rahastamiseks traditsioonilisi pangalaene (57 % nende kogurahastamisest, vt joonis 5)) kasvu ja konkurentsivõime edendamiseks endiselt väga oluline. Ent VKEdele laenu andmine, mis pärast koroonaviiruse pandeemia puhkemist massilise riikliku sekkumise kavade tõttu üles sööstis, on märkimisväärselt vähenemas, kuna avaliku sektori toetus on tagasi võetud. Pankade antava uue rahastamise praegune tase on langenud allapoole pandeemiaeelset taset (joonis 6), mida võib osaliselt seostada ka kuni 2024. aastani täheldatud intressimäärade tõusuga.

Märkimisväärne osa ELi hoiustajate rahast on kinni pangakontodel või investeeritud välismaale. Kuigi erasäästude maht oli 2022. aastal ELis peaaegu 65 % suurem kui USAs, on ELi kodumajapidamistel märkimisväärselt vähem koguvara kui USA kodumajapidamistel,⁹⁸ peamiselt seetõttu, et finantsturgudelt saadav tulu on üldiselt väiksem. Kuigi USA kodumajapidamiste netovara kasvas viimase 15 aasta jooksul ligikaudu 150 %, oli sama näitaja euroalal vaid 55 %⁹⁹. See on suuresti tingitud ELi finantssüsteemi vähesest suurte investeeringute stimuleerimise suutlikkusest, mis on seletatav maksustiimulite puudumisega ja tulikate maksuaruandlusnõuetega paljudes liikmesriikides, samuti üldsuse arvamusega, et üldine ärikeskkond ei ole piisavalt paljutõotav, mis vähendab usaldust investeeringutasuvuse väljavaadete vastu. ELi kodumajapidamiste säästudest, mis on investeeritud ettevõtete võlakirjadesse, börsil noteeritud aktsiatesse ja

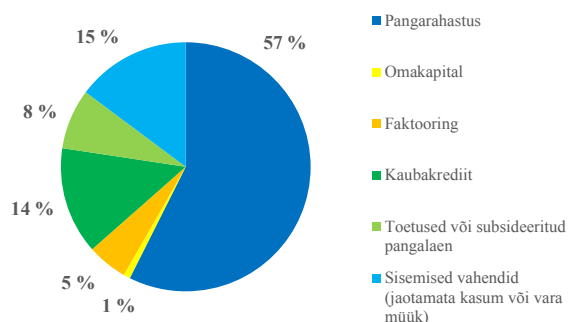
⁹⁸ Endine peaminister Draghi, „The future of European competitiveness – A competitiveness strategy for Europe“, Part B (Euroopa konkurentsivõime tulevik – Euroopa konkurentsivõime strateegia, B osa), lk 1.

⁹⁹ EKP aruanded rikkuse jaotuse kohta; USA Föderaalreservi majandusandmed.

¹⁰⁰ Endine peaminister Letta, „Much more than a Market“ (palju enam kui turg), lk 11.

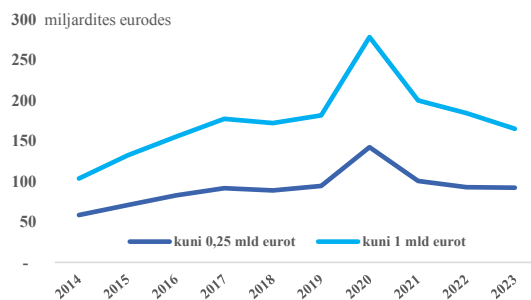
¹⁰¹ Statista, „Foreign direct investment from Europe into the United States from 2000 to 2023“ (välismaised otseinvesteeringud Euroopast Ameerika Ühendriikidesse aastatel 2000–2023).

Joonis 5. 2023. aastal VKEde kasutatud rahastamise liigid (osakaal kogusummast)

Allikas: SAFE (ettevõtjate juurdepääsu rahastamisele käsitlev uuring), detsember 2023¹

Joonis 6. Uued pangalaenu mittefinantsettevõtetele

Allikas: Euroopa Keskpank, rahaloomega tegeleva finantseerimisasutuse intressimäärade statistika²

3.2 Avaliku sektori investeeringud ja taristu

Põhiline tulemusnäitaja	Mida see mõõdab?	Viimane väärtus	ELi
Põhiline tulemusnäitaja nr 16: avaliku sektori investeeringud	Avaliku sektori investeeringud (osakaal SKPst)	3,49 % (2023) 3,24 % (2022)	

Avaliku sektori investeeringud on viimastel aastatel aegamisi kasvanud ja jõudnud 2024. aastal 3,5 %ni SKPst, mida on rohkem kui 3,1 % SKPst 2018. aastal (põhiline tulemusnäitaja nr 16). Kuigi ELi tasandi avaliku sektori kulutuste tase on võrdne USAga, kus see on samuti 3,5 % SKPst, on ELi rahastamismaastik killustatud ja keerukas ning suurem osa rahastamisest toimub riiklikul tasandil. Näiteks eraldatakse teadus- ja arendustegevuses 93 % igal aastal investeeritavatest avaliku sektori vahenditest riiklike programmide kaudu¹⁰².

ELi tasandil aitavad rohe- ja digipööret rahastada ühtekuuluvuspoliitika fondid, taaste- ja vastupidavusraha ning muud vahendid¹⁰³. Alates 2021. aastast on taaste- ja vastupidavusraha väljastatud 306 miljardit eurot¹⁰⁴ ning ülejäänud summade õigeaegseks ja ulatuslikuks väljamaksmiseks on vaja riiklikud kavad täielikult rakendada. Ühtekuuluvuspoliitika vahenditest on aastatel 2021–2024 välja makstud 249 miljardit eurot. Innovatsioonifondist eraldatakse praegusel kümnendil hinnanguliselt 40 miljardit eurot vähese süsinikuheitega tehnoloogia arendamisele ja kasutuselevõtule, eelkõige energiamahukates tööstusharudes, elektritootmises ja energia salvestamises.

Hoolimata asjakohastest avaliku sektori rahastamisallikatest, nagu programm „InvestEU“ ja STEP, püsib tootmisvõimsuse suurendamisel rahastamispuudujääk, sest nullnetootmist kõrgeimal tehnoloogilise valmiduse tasemel (8–9)¹⁰⁵ toetatakse vähem kui 5 %-ga puhta tehnoloogia rahastamiseks ettenähtud ELi vahenditest.

ELi riigiabi raamistik on võimaldanud liikmesriikidel teha sihipäraseid avaliku sektori investeeringuid ning vältida samal ajal põhjendamatuid konkurentsimoonutusi ja

¹⁰² Endine peaminister Draghi, „The future of European competitiveness – A competitiveness strategy for Europe“, B osa, lk 236.

¹⁰³ 2023. aastal eraldati kokku 38 % ELi eelarve ja taasterahastu „NextGenerationEU“ vahenditest kliimaga seotud meetmetele ja 19 % ELi digiprioriteetidele.

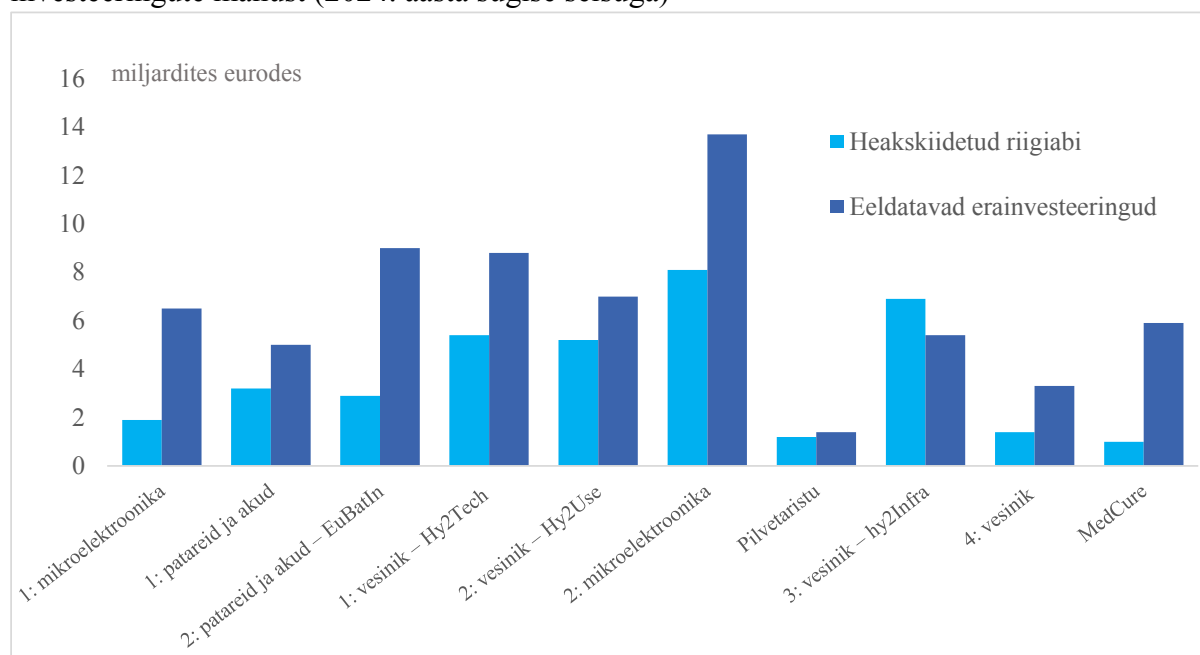
¹⁰⁴ Euroopa Komisjon, [taaste ja vastupidavuse tulemustabel](#).

¹⁰⁵ Tehnoloogilise valmiduse tasemed on tehnoloogia küpsustasemed, millest esimene on kõige vähem küps (uuritakse põhiprintsiipi) ja üheksas kõige küpsem (rakendamiseks/tegevuseks valmis).

säilitada võrdsed tingimused. 2022. aastal kulutasid liikmesriigid riigiabile (sealhulgas kriisimeetmetele) peaaegu 228 miljardit eurot, mis vastab 1,4 %-le nende SKPst. Käesoleva aasta ühtse turu ja konkurentsivõime tulemustabel, mis avaldatakse koos käesoleva aruandega, sisaldab uut näitajat, mis võrdleb ELis riigiabi ja SKP kontsentratsioone. Sellest tuli välja, et riigiabi jagunemine liikmesriikide vahel on viimase kümne aasta jooksul muutunud ebaühtlasemaks¹⁰⁶.

Üleeuroopalist huvi pakkuvad tähtsad projektid on oluline vahend, millega koordineerida ELi avaliku ja erasektori investeeringuid, et toetada murrangulisi innovatsiooni- ja taristuprojekte elutähtsa tehnoloogia valdkonnas. Üleeuroopalist huvi pakkuvad tähtsad projektid on samm ELis riikide vahel tööstuspoliitika parema koordineerimise poole, kuid see peab olema alles algus. Praeguseks on heaks kiidetud kümme integreeritud üleeuroopalist huvi pakkuvat tähtsat projekti, millele antav avaliku sektori toetus on üle 37 miljardi euro, mis võimaldab kaasata üle 66 miljardi euro ulatuses erainvesteeringuid (vt joonis 7). Strateegiliste projektide kiireks käimalükkamiseks on vaja lihtsustada ja kiirendada üleeuroopalist huvi pakkuvate tähtsate projektide kavandamise ja läbivaatamise protsessi. Üleeuroopalist huvi pakkuvate tähtsate projektide jaoks 2023. aasta oktoobris algatatud Euroopa ühisfoorum aitab nende probleemide lahendamiseks määrata kindlaks tulevaste üleeuroopalist huvi pakkuvate tähtsate projektide strateegilised valdkonnad ning parandada nende kavandamist ja rakendamist.

Joonis 7. Ülevaade üleeuroopalist huvi pakkuvatest tähtsatest projektidest ja kaasatud investeeringute mahust (2024. aasta sügise seisuga)

Allikas: [Heakskiidu saanud üleeuroopalist huvi pakkuvad tähtsad projektid – Euroopa Komisjon](#)

Riigihanked saab kasutada strateegilise vahendina avaliku sektori investeeringute suunamiseks Euroopa majanduse tuleviku kujundamiseks, et toetada selliseid eesmärke nagu rohepööre ja ELi majanduse vastupanuvõime, kuid seda vahendit võib olla keeruline rakendada. Riigihankedirektiividega tagatakse ühtsed eeskirjad kogu ühtsel turul ning igal aastal kulutavad ELi üle 250 000 avaliku sektori asutuse teenustele, ehitustöödele ja toodetele ligikaudu 14 % SKPst (2022. aastal 2 000 miljardit eurot). Kuigi kehtivad eeskirjad

¹⁰⁶ Euroopa Komisjon, [ühtse turu tulemustabel](#).

võimaldavad kehtestada sotsiaalseid, kestlikkus- ja vastupidavuskriteeriume, on nende kasutuselevõtt olnud piiratud, sealhulgas rakendamisprobleemide tõttu.

3.3 Energeetika

Põhiline tulemusnäitaja	Mida see mõõdab?	Sihtväärtus	Viimane väärtus ELi
Põhiline tulemusnäitaja nr 17: mitte-kodutarbijate elektri hinnad	Mitte-kodutarbijate elektri hinnad (ELi ID-hinna vahemik, suured äritarbijad), välja arvatud tagastatavad maksud ja lõivud.		0,16 eurot kWh kohta (2024) 0,20 eurot kWh kohta (2023)
Põhiline tulemusnäitaja nr 18: elektrifitseerimine	Elektrienergia osakaal kogu energiatarbimises. ¹⁰⁷		21,3 % (2022) 20,8 % (2021)
Põhiline tulemusnäitaja nr 19: taastuvatest energiaallikatest toodetud energia osakaal	Taastuvenergia tootmise osakaal kogu energiatarbimises.	45 % 2030. aastal	24,5 % (2023) 23 % (2022)

Viimaste aastate energiahindade tõus on olnud Euroopa energiamahukatele tööstusharudele, sh terase-, tsemendi-, klaasi-, paberi- ja kemikaalitootjatele kurnav. Tootmine on järsult vähenenud – mõnes segmendis 2021. aasta eelse ajaga võrreldes rohkem kui 10 %¹⁰⁸. Näiteks alumiiniumitootmises moodustavad energiakulud tavaliselt tootmise kogukuludest poole¹⁰⁹. Energiakulud mõjutavad märkimisväärselt ELi ettevõtjate võimet konkureerida rahvusvahelistel turgudel.

Elektri hinnad on ELis haripunktiga võrreldes langenud, kuid püsivad ajaloolistest tasemetest peaaegu kaks korda kõrgemal ja ületavad konkureerivate piirkondade hindu märkimisväärselt (vt põhiline tulemusnäitaja nr 17). ELis on ettevõtetel keskmiselt kolm korda kõrgemad elektri hinnad kui USAs ja maagaasihinnad on 4–5 korda kõrgemad¹¹⁰. Samuti on märkimisväärsed hinnaerinevusi ELi piires¹¹¹. Hinnatõusudel on olnud otsene negatiivne mõju investorite usaldusele ning selle tulemusena on tagasi võetud välismaiseid otseinvesteeringuid ja peatatud laienemisprojekte. 33 % ettevõtjatest ütleb, et kõikuvad ja liiga kõrged energiahinnad on peamised tegurid, mis mõjutavad negatiivselt ELi atraktiivsust ärikeskkonnana¹¹².

¹⁰⁷ Elektrienergia osakaal summaarses energia lõpptarbimises.

¹⁰⁸ Eurostat; Euroopa Komisjon – siseturu, tööstuse, ettevõtluse ja VKEd peadirektoraat.

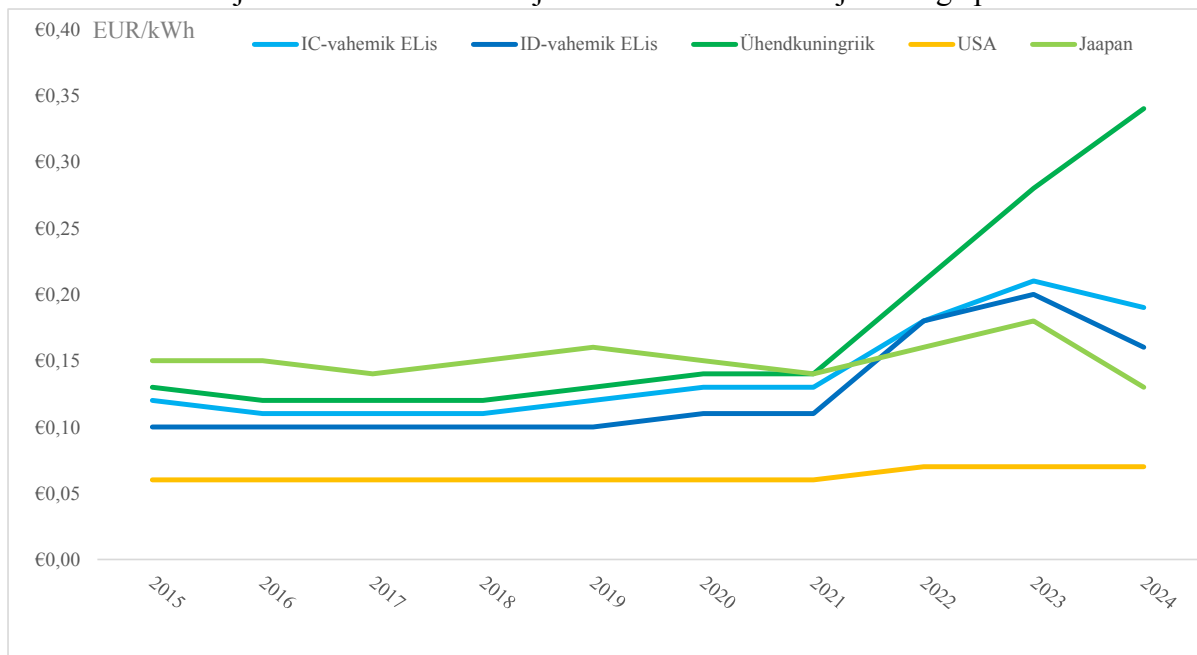
¹⁰⁹ Rahvusvaheline Alumiiniumiinstituut.

¹¹⁰ Eurostat; USA energiateabe amet (EIA); Ühendkuningriigi energiajulgeoleku ja kliimanetraalsuse ministeerium (DESNZ) ning Rahvusvaheline Energiaagentuur (IEA).

¹¹¹ Vt riikide arvnäitajad põhilise tulemusnäitaja nr 17 kohta käesoleva aruande 1. lisas.

¹¹² Ernst & Young, „EY Europe Attractiveness Survey June 2024“ (Euroopa atraktiivsuse uuring juunis 2024).

Joonis 8. Äritarbijate elektrihinnad ELis ja muudes arenenud majandusega piirkondades

Allikas: Eurostat, USA energiatega amet (EIA), Ühendkuningriigi energiajulgeoleku ja kliimaneutraalsuse ministeerium (DESNZ) ning Rahvusvaheline Energiaagentuur (IEA)¹¹³.

Praegune hinnatase takistab ka ELi majanduse elektrifitseerimist. Elektrienergia osakaal energiaallikate jaotuses on püsinud alates 2000. aastast stabiilselt ligikaudu 20 % juures ega ole veel võidukäiku alustanud (põhiline tulemusnäitaja nr 18)¹¹⁴. Seda võib osaliselt seletada sellega, et gaasi ja elektri hinnaerinevus püsib väike ning seega pole hoolimata elektrisüsteemide suuremast energiatõhususest piisavaid majanduslikke stiimuleid elektrile üle minna. See on pärssinud tööstuse ja kodumajapidamiste üleminekut. Siiski eeldatakse, et elektri osakaal edaspidi järjest suureneb, sest heitenormid on üha rangemad, süsiniku hind tõuseb¹¹⁵ ja energia maksustamise eeskirju vaadatakse läbi,¹¹⁶ hoogustades tööstuse elektrifitseerimist, stimuleerides soojuspumpade kasutamist kütmiseks ja kiirendades elektrisõidukite kasutuselevõttu.

ELi majandus sõltub endiselt suurel määral fossiilkütustest, mis moodustavad energiaallikate jaotuses ligikaudu kaks kolmandikku. Taastuvate energiaallikate osakaal suureneb ja moodustab ELi energiaallikate jaotuses 24,5 % (põhiline tulemusnäitaja nr 19) ning tuumaenergia moodustab 12 %¹¹⁷. Euroopa 2040. aasta kliimaeesmärgi teatise mõjuhinna näitab, et 2040. aastaks võiks need puhta energia allikad katta 75 % ELi elektritarbimisest¹¹⁸. Praegune sõltuvus imporditud fossiilkütustest tähendab tööstusele tarnehäirete ja hinnavolatiilsuse ohtu, suurem sõltuvus vähese süsinikuheitega energiaallikatest võib seevastu suurendada taskukohasust ja vähendada tööstuse haavatavust.

Euroopa on saavutanud häid tulemusi puhta tehnoloogia ja energiainnovatsiooni

¹¹³ IC-vahemik ELis = keskmise suurusega tööstuslikud tarbijad, kelle aastane tarbimine jääb vahemikku 500 – 2 000 MWh. ID-vahemik ELis = suured tööstuslikud tarbijad, kelle aastane tarbimine jääb vahemikku 2 000 – 20 000 MWh.

¹¹⁴ [ELi riikide energiastatistika andmelehed](#).

¹¹⁵ ELi heitkogustega kauplemise süsteem.

¹¹⁶ Läbivaadatud ELi energia maksustamise direktiiv on praegu läbirääkimisetapis.

¹¹⁷ Eurostat, [energeetikastatistika](#).

¹¹⁸ Euroopa Komisjon, [komisjoni talituste töödokument, mis on lisatud Euroopa 2040. aasta kliimaeesmärgi teatisele](#).

valdkonnas,¹¹⁹ kuid ei ole veel loonud piisavalt häid raamtingimusi uuenduslike toodete turule toomiseks ja ettevõtete kasvu võimaldamiseks, mis omakorda saaks aidata suurendada energiatõhusust ja parandada elektrivarustust. Peamiste masstoodetud puhaste tehnoloogiate üleilmne turg peaks 2035. aastaks kolmekordistuma ja ulatuma ligikaudu 1,9 triljoni euroni aastas,¹²⁰ mis pakub ELi ettevõtetele tohutuid võimalusi, millest kinni haarata. Nullnetotööstuse määrase kiire rakendamine aitab ELil luua selle tehnoloogia jaoks tugevat omamaist tootmisvõimsust, mis on väga oluline, et rahuldada ühiskonna vajadust odavama ja puhtama energia järgi.

3.4 Ringmajandus

Põhiline tulemusnäitaja	Mida see mõõdab?	Sihtväärtus	Viimane ELi väärtus
Põhiline tulemusnäitaja nr 20: materjali ringkasutuse määr	Taaskasutusse võetud ja majandusse tagasi suunatud materjali osakaal üldisest materjalikasutusest.	2030. aastaks 23,4 %	11,8 % (2023) 11,5 % (2022)

Euroopa liigub aegamisi ringluspõhisema majanduse poole¹²¹. Alates 2000. aastast on ELi majanduse ringluspõhisus, mõõdetuna materjali ringkasutuse määrana, suurenenud 8,2 %-lt 2023. aastaks 11,8 %-le¹²² (põhiline tulemusnäitaja nr 20), mis tähendab esmase tooraine tarbimise, jäätmete ja välissõltuvuse vähenemist. ELi materjali jalajälg, millega mõõdeti tooraine kaevandamist ELi tarbimiseks, oli 2022. aastal 14,8 tonni inimese kohta¹²³.

Ringmajandusele üleminekut takistavad mitu tegurit. Majanduslikud piirangud võivad pärssida ringmajanduse ärimudelite kasutuselevõttu, sest nendega kaasnevad sageli suuremad algkulud ja teisene toore on tavaliselt esmasest kallim. Arvestades innovatsiooniriske ja ebakindlust investeringute tasuvuse suhtes ning raskusi killustunud turul lahenduste laiendamisel ja jäljendamisel, ei ole ringmajanduse majanduslik põhjendatus ilmne. Näiteks muudavad ELi liikmesriikide õigusraamistike lahknevused, eelkõige seoses kriteeriumidega, mille alusel jäätmed lakkavad olemast jäätmed, raskeks jäätmete vaba liikumise ühtsel turul. See takistab paremate tarneahelate arendamist ja pärsib uuenduslike ringlussevõturajatiste laiendamist. Tööstusjäätmete või kõrvalsaaduste väärtustamise määr (tööstussümbioos) on liikmesriigiti ja tööstusharude vahel erinev, kusjuures on ringmajanduse mudelites komistuskiviks jäätmete/kõrvalsaaduste odavalt prügilasse ladestamise ja prognoositavuse puudumine. Samuti on võimalik kaupade parandatavust veelgi suurendada, et pikendada nende kasutusaega ning piirata uute kaupade tootmisega seotud ressursi- ja energiatarbimist. Lisaks on suur kasutamata potentsiaal Euroopas kasvatatud metsadest pärit bioressursipõhiste materjalide, eelkõige puidupõhiste ehitusmaterjalide ja tarbekaupade kasutamise laiendamisel. See tõmbaks piiratud ressursside kasutamist tagasi ning võimaldaks rohkematel hoonetel ja kaupadel toimida süsinikusidujana.

Kriitiliste toormete määrus ja kestlike toodete ökodisaini määrus parandavad ringmajanduse ärimudelite tingimusi. Kriitiliste toormete määrase kohaselt peab ELi ringlussevõtt katma 2030. aastaks 25 % ELi aastasest strateegiliste toormete tarbimisest ning

¹¹⁹ Euroopa Komisjon – teadusuuringute ja innovatsiooni peadirektoraat, patentistatistika näitab, et ELi ettevõtted loovad 29 % puhta energia patentidest ja 24 % energiatõhususe patentidest.

¹²⁰ Rahvusvaheline Energiaagentuur, „[Energy Technology Perspectives](#)“ (energiatehnoloogia väljavaated) (2024). Aruandes nimetati 2 triljonit USA dollarit, konverteeritud 2024. aasta lõpus.

¹²¹ Euroopa Kontrollikoda, [eriaruanne: ringmajandus – liikmesriikide üleminek on vaatamata ELi meetmetele aeglane](#).

¹²² Eurostat, [materjalivood ja loodusvarade tootlikkus](#).

¹²³ Euroopa Keskkonnaamet, [Euroopa materjali jalajälg](#).

määrusega ühtlustatakse ka investeeringuid ringlussevõturajatistesse. Tootetasandil töötatakse kestlike toodete ökodisaini määrusega konkreetsete tootekategooriate jaoks välja konkreetsed ringluskriteeriumid. See aitab vähendada toodete kestlikkuse riiklike normide lahknevusest tulenevat turu killustatust. Toormete infosüsteem¹²⁴ pakub poliitika kujundamise ja äritegevuse kohta teadlike otsuste tegemiseks esmatahtsate materjalide olulusringi andmeid.

4. JAGU – julgeoleku suurendamine ja sõltuvuste vähendamine

4.1 Kaubandus ja strateegilised sõltuvused

Põhiline tulemusnäitaja	Mida see mõõdab?	Viimane ELi väärtus
Põhiline tulemusnäitaja nr 21: kaubandus välismaailmaga (osakaal SKPst)	ELi majanduse integratsioon välismaailmaga.	Kaubad 14,8 % (2023) Kaubad 17,4 % (2022) Teenused 7,4 % (2023) Teenused 7,8 % (2022)
Põhiline tulemusnäitaja nr 22: kaupade ja teenuste ekspordi osakaal üleilmses impordis	ELi majanduse üleilmne osakaal ja turuosa.	Kaubad 20,4 % (2023) Kaubad 16,1 % (2022) Teenused 31,9 % (2023) Teenused 33,5 % (2022)

Rahvusvaheline kaubandus on ELi jõukuse pant. See annab ettevõtetele võimaluse laiendada oma äritegevust üleilmsel tasandil, luues töökohti ja tulusid, edendades tõhusust ja innovatsiooni. Samuti aitab see tarneahelate kindlustamise ja mitmekesistamise ning Euroopa ettevõtete jaoks kriitilise tähtsusega sisendite importimisega kaasa Euroopa majandusjulgeolekule. ELi majanduse avatus ja välismaailmaga kauplemise tähtsus on viimase 30 aasta jooksul kahekordistunud: ELi-väline kaubavahetus kasvas 8 %-lt SKPst 1995. aastal 14,8 %-le SKPst 2023. aastal ja ELi-väline teenuskaubandus kasvas 3 %-lt SKPst 1995. aastal 7,4 %-le SKPst 2023. aastal (põhiline tulemusnäitaja nr 21)¹²⁵. Võrreldes 2022. aastaga vähenes kaubanduse osakaal SKPst, eelkõige kaupade puhul. Punktis 1.1 kirjeldatud ELi-sisese kaubanduse suundumusi peegeldades ületab ELi-väline kaubandus endiselt 2021. aasta ja pandeemiaeelset taset ning oluline osa 2022. aasta tõusust on seotud (energia)hinnamõjuga. Vt joonis 9.

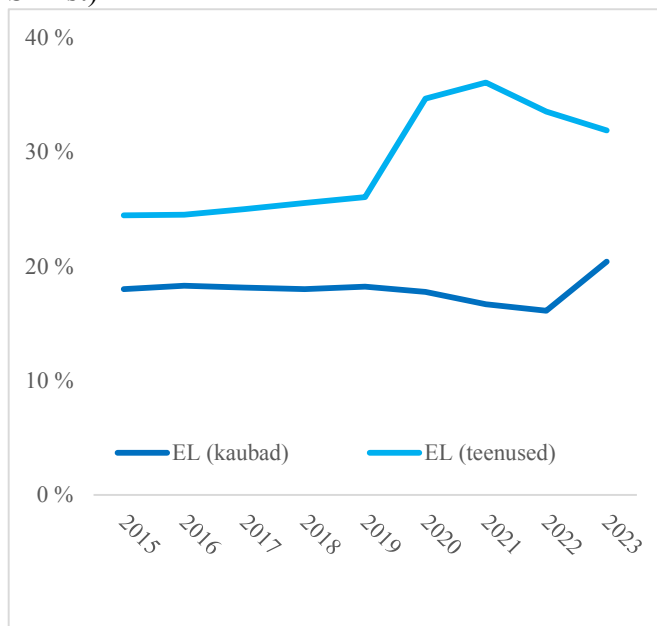
ELile annab majanduslikku ja poliitilist kaalu positsioon üleilmse kaubandusjõuna – EL on maailmas esimesel kohal teenuste ekspordis ja teisel kohal kaupade ekspordis. Aja jooksul on EL olnud pidevalt suurima teenuste ekspordimahuga majandus, kasvades 2021. aastaks stabiilselt 36 %ni välismaailma teenuste impordist ning langedes 2023. aastal veidi alla 32 %ni. Kaupade ekspordi osakaal välismaailma impordist on viimase kümne aasta jooksul liikunud vastupidises suunas, ning kui hüppeline kasv 16 %-lt 2022. aastal 20 %-le 2023. aastal välja arvata, on ELi arvud aegamisi vähenenud (vt joonis 10, põhiline tulemusnäitaja nr 22)¹²⁶.

¹²⁷ Euroopa Komisjon, [toormete infosüsteem](#).

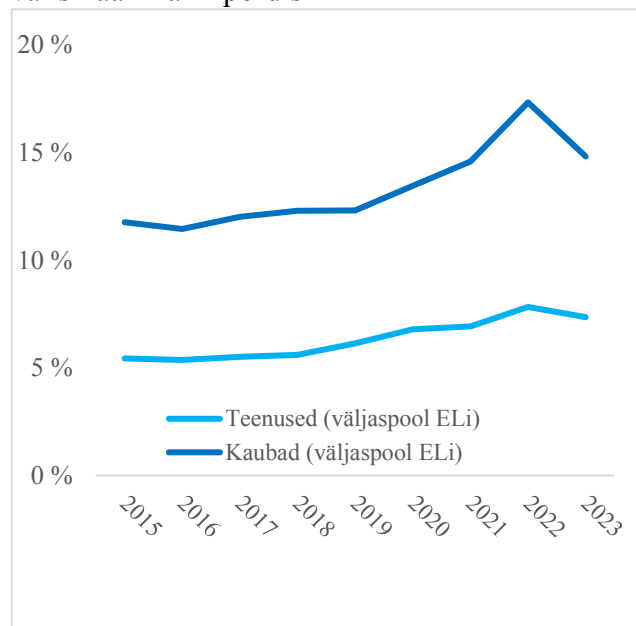
¹²⁵ Eurostat, rahvusvaheline kaubavahetus ([ext_go](#)); rahvusvaheline teenuskaubandus ([ext_ser](#)).

¹²⁶ ÜRO Tööstusarengu Organisatsioon, tööstuse tulemuslikkuse konkurentsivõime andmebaas; Maailmapanga andmebaasid; Eurostat; Euroopa Komisjoni hinnangud.

Joonis 9. ELi kaubandus välismaailmaga (osakaal SKPst)

Joonis 10. Kaupade ja teenuste ekspordi osakaal välismaailma impordis

Allikas: ÜRO Tööstusarengu Organisatsioon, tööstuse tulemuslikkuse konkurentsivõime andmebaas; Maailmapanga andmebaasid; Eurostat; Euroopa Komisjoni hinnangud.

Need suundumused on kantud maailmakaubanduse laiematest muutustest. Kuigi struktuurse deglobaliseerumise kohta tõendeid pole, on ülemaailmse kaubanduse tähtsus SKP suhtes alates 2013. aastast püsinud üldjoontes muutumatuna. Selle taga on osaliselt nähtud mitmesuguseid šokke, nagu COVID-19 pandeemia ning USA ja Hiina vahelised kaubanduspinged. Viimastel aastatel on majandustegevuses osalejad kogu maailmas kehtestanud poliitikat oma majandusliku julgeoleku ja vastupanuvõime parandamiseks (vt 2. lisa valitud ülemaailmsete osalejate vastupanuvõime meetmete kohta) ning see viib tarneahelate ülemaailmse ümberkujundamiseni. ELi tarneahelad on dünaamilised võrgustikud, millel on omajagu suutlikkust selle uue üleilmse keskkonnaga kohaneda. Hiljutises analüüsis kogutud tõendid näitavad, et eri intensiivsusega jätkub ELi impordi ümbersuunamine lepinguvälistelt partneritelt¹²⁷ ELi („tagasitoomine“), naaberriikidest lepingupartneritele („lähemale toomine“) ja muudele kui naaberriikidest lepingupartneritele („partnerini toomine“)¹²⁸. See on toonud kaasa ELi impordi suurema mitmekesisuse.

Kaubanduslepingud ja strateegilised partnerlused soodustavad juurdepääsu välisturgudele ja loovad uusi investeerimisvõimalusi. See on väga oluline, pidades silmas nii teatavate kaupade omamaise tootmise piire kui ka ELi ettevõtete võimalusi välismaal uute horisontideni jõuda. Komisjon on viimase viie aasta jooksul kõrvaldanud 140 ELi eksporditõket rohkem kui 40 riigis, millega on ELi ekspordis ainuüksi 2023. aastal juurde võidetud 6,2 miljardit eurot¹²⁹.

Samas on ELi-suguses avatud majanduses ka märkimisväärsed riske, mis tulenevad suurenenud geopoliitilistest pingetest, ebaausatest kaubandustavade ja strateegilistest

¹²⁷ „Lepingupartnerite“ alla kuuluvad kolmandad riigid, kellega EL on sõlminud kaubanduslepingu (olenemata sellest, kas see juba kehtib või on kohaldatav ajutiselt), või kes on toormepartnerid või on allkirjastanud 2022. aasta ühisavalduse üleilmsete tarneahelate kohta. Ülejäänud kolmandaid riike peetakse lepinguvälisteks partneriteks (sh Venemaa ja Hiina).

¹²⁸ R. Arjona, W. Connell, C. Hergelegiu (2024): „[Supply Chain Tectonics: Empirics on how the EU is plotting its path through global trade fragmentation](#)“ (tarneahela tektoonika: empiirilist materjali ELi teekonnaks läbi üleilmse kaubanduse killustumise), Euroopa Komisjon, väljaanne „Single Market Economics Papers 28“.

¹²⁹ Euroopa Komisjon, [ELi kaubanduspoliitika rakendamise ja täitmise tagamise kohta](#).

sõltuvustest. Tõendid näitavad, et väga konkurentsivõimeliste hindadega Hiina eksport on suurenenud, sealhulgas paljudel juhtudel riiklike subsideerimiste toel, ja võib ELi tootmissegmente tõsiselt kahjustada. Seepärast võttis EL vastu Hiinast imporditud elektrisõidukite tariifid¹³⁰. Lisaks on EL kehtestanud uue välisriigi subsideerimiste määrase ja tugevdanud strateegilistes valdkondades välismaiste otseinvesteeringute taustauuringute raamistikku. 2. lisas tutvustatakse valitud ülemaailmsete osalejate vastupanuvõimemeetmeid¹³¹.

ELi majanduse välise haavatavuse analüüs näitab, et EL on väliskaubanduses haavatavam kui Hiina, kuid mitte nii haavatav kui USA. Kõigi tööstustoodete puhul on ELi välise haavatavuse indeks (EXVI)¹³² 0,22, Hiinal on see 0,13 ja USA-l 0,28. Strateegilistes tarneahelates, nagu pooljuhid, nullnetotehnoloogia ja kriitiline toore, on ELi haavatavus võrreldes pooljuhtide (0,22) ja nullnetotehnoloogiaga (0,18) suurim toorme osas (0,28). EL näib olevat Hiina suhtes välisteguritele kõigis kolmes konkreetsetes tarneahelas ELi peamistest kaubanduspartneritest haavatavam. Ent USAga võrreldes on EL haavatavam ainult pooljuhtide tarneahelas. Viimase kümne aasta jooksul on ELi haavatavus kriitiliste toormete osas veidi vähenenud, samas kui pooljuhtide ja nullnetotehnoloogia tarneahelate osas on haavatavus püsinud suhteliselt stabiilsena, nagu on üksikasjalikult kirjeldatud 1. lisa II osas.

ELi ettevõtjad on teatanud raskustest juurdepääsul teatavatele kaupadele, kusjuures 37 % ettevõtetest on pidanud suureks takistuseks juurdepääsu sellistele toormetele nagu teras, vask, fossiilkütused, liitium jne¹³³. Muude suurte takistustena nimetati ka juurdepääsu pooljuhtidele ja mikrokiipidele (23 %) ning muudele komponentidele, vahetoodetele ja seadmetele (27 %)¹³⁴. Kriitilisele toormele juurdepääsu parandamiseks on EL juba sõlminud 14 toorainepartnerlust ja valmistab järgmisi ette¹³⁵. Strateegia „Global Gateway“¹³⁶ kaudu jätkab EL kasvukeskustega kaubandussidemete tugevdamist ja kriitilistes valdkondades tarneahelate kindlustamist.

Kokkuvõte

Käesolevas aruandes näitlikustatakse ELi majanduse ja selle konkurentsivõime tugevaid ja nõrku külgi. Selles näidatakse, et ühtse turu integratsioon küll jätkub, kuid on aeglustunud. Kuigi vastavuspuudujääk on paranenud, on nii kaupade ja teenuste killustatus kui ka halduskoormus endiselt liiga suured. On oht, et Euroopa jääb innovatsioonis maha. Era- ja avaliku sektori kulutused teadus- ja arendustegevusele on endiselt väiksemad kui konkurentidel. Ettevõtetal läheb laienemine vaevalt ja riskikapitali roll on endiselt kaugel väiksem kui konkureerivates majandustes. Tööhõive määr kasvab, kuid endiselt on puudus oskustööjõust. Nagu digitehnoloogia kasutuselevõtt näha, digitaliseerimine küll edeneb, kuid

¹³⁰ ELi tariifid akutoitega elektrisõidukite impordile Hiinast.

¹³¹ Selles lisas esitatakse kaubandus- ja tarneahelate üleilmne kontekst, kirjeldades USA, Ühendkuningriigi, Hiina, Jaapani, India, Kanada, Austraalia, Lõuna-Korea, Singapuri ja Taiwani võetud vastupanuvõimemeetmeid.

¹³² Analüüsiks kasutati Euroopa Komisjoni uut välise haavatavuse indeksit (EXVI), mis on koondnäitaja, mille eesmärk on hinnata välist haavatavust toodete, sektorite, tarneahelate ja kogu majanduse lõikes. See kvantifitseerib majanduse haavatavust väliste šokkide suhtes skaalal 0–1 (vähene kuni suur haavatavus). Indeks põhineb kahel sambal: esimeses keskendutakse välissõltuvusest tulenevatele riskidele, milleks uuritakse kaubavoogude kontsentratsiooni ja sõltuvust välisturgudest, ning teises käsitletakse riske, mis tulenevad nõrgast ülemaailmsest turupositsioonist, milleks hinnatakse hinnaerinevuste ja suhteliste eeliste kaudu konkurentsivõime tugevusi ja nõrkusi.

¹³³ Euroopa Investeeringuspank, „EIB Investment Survey“ (EIP investeeringute uuring).

¹³⁴ Euroopa Investeeringuspank, <https://www.eib.org/en/publications/20240179-navigating-supply-chain-disruptions>.

¹³⁵ Euroopa Komisjon, [toormediplomaatia](#).

¹³⁶ Euroopa Komisjon, [Global Gateway](#).

veel mitte piisavas tempos. Samamoodi on edusamme tööstuse ja energiasüsteemi süsinikuheite vähendamisel ning majanduse ringluspõhisuses, kuid see kõik peaks toimuma kiiremini. Kõrged energiahinnad mõjutavad Euroopa konkurentsivõimet. Avaliku ja erasektori investeeringud ei leia alati teed kõige paljutöötavamatele tehnoloogiatesse ega sektoritesse. Euroopale on kasulik hoida oma majandust väga avatuna, kuid seejuures tasub hoolikalt jälgida strateegilisi sõltuvusi.

Euroopa pikaajalise konkurentsivõime tugevdamiseks ning ELi ühtse turu tugevuse esiletoomiseks ja täie potentsiaali avamiseks saab veel palju ära teha, kuid selleks tuleb kirjeldatud probleemid ja tõkked otsustavalt ette võtta. Tuleb jagu saada raskustest, mis takistavad ettevõtteid laienemast, innoveerimast ja oma tootlikkust suurendamast. Kuna paljud konkurentsivõime tegurid on omavahel tihedalt seotud, on Euroopa konkurentsivõime ja jõukuse edendamiseks vaja sidusat ja strateegilist lähenemisviisi, eriti keerulises geopoliitilises kontekstis.

Iga-aastane ühtse turu ja konkurentsivõime aruanne on aluseks poliitilisele arutelule konkurentsivõime ja jõukuse üle ning toimib järgmistes poliitiliste meetmete etappides sisendina. Aruanne pakub ühist analüüsiraamistikku ja juhib tähelepanu tööstuspoliitika prioriteetidele, eelkõige tulevasele puhta tööstuse kokkuleppele, ja ühtsele turule, eriti tulevasele ühtse turu strateegiale. Konkurentsivõime kompassis esitatakse sellega paralleelselt Euroopa konkurentsivõime ja majanduskasvu tugevdamiseks edaspidi võetavate poliitikameetmete raamistik. Lisaks on käesolev aruanne aluseks aruteludele Euroopa Ülemkogus, konkurentsivõime nõukogus ja Euroopa Parlamendis ning aruteludele liikmesriikidega. Samuti võib seda kasutada sidusrühmade, sealhulgas ettevõtjatega toimuva tiheda koostöö ja dialoogi lähtepunktina. Aruanne loob aluse aruteludele Euroopa poolaasta raames ning annab ainekondade konkurentsivõime koordineerimise vahendi, samuti konkurentsivõime fondi ja järgmise mitmeaastase finantsraamistiku jaoks. Kokkuvõttes võimaldab käesolev aruanne Euroopa konkurentsivõimel silma peal hoida, nii et Euroopa eri osalejad saaksid igal aastal jälgida edusamme ja määrata kindlaks poliitilised prioriteedid.